

BIBLIOGRAPHY NAVY MODELS

This bibliography contains all the titles referred to in the catalogue. It furthermore contains many titles that have been consulted for background information and are recommended for further reading.

Abbreviations

JFSO

Jaarverslag Fries Scheepvaartmuseum en Oudheidkamer

JMLVMMR

Verslag van het Museum voor Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam

JNHSM

Jaarverslag Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum

TtZ

Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen, 1831-35, 1841-47

V&B

Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeezezen ... (1788-1880) (for different titles and editors during the years of publication see Bom 1885, Appendix K)

Abel 1871

F.A. Abel, *On Recent Investigations & Applications of Explosive Agents: A Lecture Delivered to the Members of the British Association at Edinburgh, Edinburgh 1871*

Agricola 1556

G. Agricola, *De re metallica*, [s.l. 1556] New York 1950 (trans. H.C. Hoover and L.H. Hoover)

Akveld 1992

L. Akveld, *Magnifiek maritiem*, Amsterdam 1992

All the Paintings 1976

P.J.J. van Thiel et al., *All the Paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam: A Completely Illustrated Catalogue*, coll. cat. Amsterdam 1976

Allard 1705

C. Allard, *Nieuwe Hollandse scheepbouw*, Amsterdam 1705

Anderson 1944

R.C. Anderson, 'Note on the Round-Headed Rudder', *The Mariner's Mirror* 30 (1944), no.

- 2, p. 112
- Anderson 1952
R.C. Anderson, *Catalogue of Ship-Models*, Greenwich 1952
- Ankerval 1832
'Beschrijving eener nieuwe zamenstelling van eene ankerval', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* (1832), vol. 1, pp. 204-06
- Arends 1994
G.J. Arends, 'De ontwikkeling van sluisdeuren in Nederland', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 3 (1994), no. 2, pp. 73-89
- Arkenbout Schokker 1885
A.E. Arkenbout Schokker, *De samenstelling van schepen. Benevens eenige beschouwingen over vorm, afmetingen en verdeeling van gewichten*, Den Helder 1885
- Arminjon 1858
F.V. Arminjon, *Essai sur les boulets créaux à percussion, ou description et théorie d'une nouvelle fusée à percussion pour les projectiles sphériques*, Genes 1858
- Artillerie 185x
Ministerie van Marine (ed.), *Artillerie van de Marine. Verslagen der proeven welke in het jaar 185[.] zijn genomen*, The Hague 1856-59
- Asmus 1800
J.P. Asmus, *Verzameling der verhandelingen over de defencie der zeegaten ...*, s.l. 1800, manuscript in HSM, inv. no. B.0216(0322)
- Asmus 1801
J.P. Asmus, *Rapport van een reize naar de Fransche zeehavens aan den Oceaan in den jaar 1797, op ordre van het Bataafsche Gouvernement-Verzameling van differente stukken gedurende de reize naar de Fransche zeehavens in den Oceaan in den jaare 1797*, 2 vols., s.l. 1797-1801, manuscript in HNA 2.01.29.01 Dept. Marine, inv. no. 451-18
- Asmus 1817
J.P. Asmus, *Genealogie van de schepen ten oorlog gebouwd bij de respectieve Admiraliteiten ... beginnende met den Jaar 1654*, s.l. [1817], manuscript in HNA 1.01.47.36 Admiraliteitscolleges, Losse aanwinsten, inv. no. 17
- Atlas Artillerie 1891
Atlas Artillerie Materieel Koninklijke Nederlandsche Marine, Amsterdam 1891
- Aust-Agder-Arv 1987
Aust-Agder-Museet (ed.), *Aust-Agder-Arv 1985-86. Årbok for Aust-Agder-Museet og Aust-Agder Arkivet*, Arendal 1987
- Backer Dircks 1890
J.J. Backer Dircks, *De Nederlandsche zeemacht in haar verschillende tijdperken geschetst*, 2 vols., The Hague 1890
- Bäckerei 1901
W. Hartmann (ed.), *Theorie und Praxis der Bäckerei*, Berlin 1901

- Bailey 1776
A.M. Bailey, *The Advancement of Arts, Manufactures, and Commerce*, s.l. [1776]
- Baker 1983
H.A. Baker, *The Crisis in Naval Ordnance*, Greenwich 1983 (*Maritime Monographs and Reports*, vol. 56)
- Bakis 1991
H. Bakis, 'La télégraphie sémaphorique sur le littoral français', *L'Information Historique* 53 (1991), pp. 27-39
- Barlow 1820
P.M.T. Barlow, *An Essay on Magnetic Attractions*, London 1820
- Barlow 1825
'Berigten aangaande de correctie-plaat van den Heer Barlow', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1825), pp. 187 ff.
- Barlow 1826
Aanwijzing tot het gebruik der correctie-plaat van Barlow, s.l. [before 1826]
- Barnaby 1900
S.W. Barnaby, *Marine Propellers*, London 1900 (4th ed.)
- Baugean 1814
J.-J. Baugean, *Collection de toutes les espèces de bâtiments de guerre et bâtiments de marchands, qui naviguent sur l'Océan et dans la Méditerranée*, Paris 1814 (facsimile in J. Harland, *Ships & Seamanship: The Maritime Prints of J J Baugean*, London 2000)
- Baugean 1819
J.-J. Baugean, *Recueil de petites marines*, Paris 1819 (facsimile in J. Harland, *Ships & Seamanship: The Maritime Prints of J J Baugean*, London 2000)
- Baxter 1966
D.R. Baxter, *Superimposed Load Firearms 1360-1860*, Hong Kong 1966
- Beeldhouwkunst in het Rijksmuseum* 1973
J. Leeuwenberg assisted by W. Halsema-Kubes, *Beeldhouwkunst in het Rijksmuseum*, coll. cat. Amsterdam 1973
- Bejjit 2011
K. Bejjit, 'Merchants, Diplomats, and Corsairs: The Dutch in Barbary in De Ruyter's Time', in J.R. Bruijn et al. (eds.), *De Ruyter: Dutch Admiral*, Rotterdam 2011, pp. 57-75
- Belloc 1888
A. Belloc, *La télégraphie. Historique depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, Paris 1888
- Bender 2014
J. Bender, *Dutch Warships in the Age of Sail 1600-1714: Design, Construction, Careers and Fates*, Barnsley 2014
- Bendorp 1792
Vaderlandsche gezichten of afbeeldingen van den tegenwoordigen staat der Vereenigde

- Nederlanden, in den jaare 1786[-1792] naar het leven geteekend door J. Bulthuis [later naar 't leven geschetst door J. Gardiner Visscher] en in het koper gebragt door K.F. Bendorp, 2 vols., Amsterdam [c. 1792]*
- Berigt azimuth compas*
Berigt wegens het nieuwe azimuth compas, Amsterdam, s.l. [c. 1747-79]
- Beschrijving scheepskanon 1832*
‘Beschrijving van een nieuw scheepskanon’, *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* 2 (1832), pp. 217-19
- Bijdrage vuurpotten 1857*
‘Bijdrage over de zoogenoemde vuurpotten, ook wel bekend onder den naam van storm- en stankpotten’, *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1857), no. 2, pp. 337-50
- Bijleveld 1874*
C. Bijleveld, ‘Beschrijving der affutage aan boord van ZM stoomkanonneerboot Hydra’, *Mededelingen betreffende het zeewezen* 57 (1874), pp. 1-8 and figs.
- Blackmore 1961*
H.L. Blackmore, *British Military Firearms 1650-1850*, London 1961
- Blackmore 1976*
H.L. Blackmore, *The Armouries of the Tower of London*, vol. 1, London 1976
- Blake 1832*
R.F.S. Blake, ‘Eene verbetering in de gedaante van de voorboegen der oorlogsschepen’, *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1832), no. 1, pp. 242 ff.
- Blakely 1859*
A.T. Blakely, *A Letter from Captain Blakely H.P. Royal Artillery, to the Secretary of State for War Claiming the Original Invention of an Indispensable Feature of the Armstrong Gun, with an Authentic Description of that Weapon*, London 1859
- Blanckley 1750*
T.R. Blanckley, *A Naval Expositor*, London 1750 (facsimile Rotherfield 1988)
- Blanken 1987*
R.M. Haubourdin et al., *De physique existentie dezes lands. Jan Blanken, inspecteur-generaal van de waterstaat (1755-1838)*, exh. cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 1987
- Blankert 1982*
A. Blankert, *Ferdinand Bol (1616-1680): Rembrandt's Pupil*, Amsterdam 1982
- Bolken 1824*
J.H. Bolken, ‘Berigt aangaande de kompassen, aan Z.Ed. door het Ministerie van Marine ter beproeving medegegeven, op deszelfs kruistogt met de brik Courier, in de Oostzee, in het jaar 1822’, *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1824), pp. 245-59
- Bom 1885*
G.D. Bom, *Bijdragen tot eene geschiedenis van het geslacht 'Van Keulen' als boekhandelaars, uitgevers, kaart- en instrumentenmakers in Nederland. Eene biblio-*

- cartografische studie*, Amsterdam 1885 (photographic reprint Amsterdam 1962)
- Bom 1897
G.D. Bom, *'D'Vrijheid' 1781-1797. Geschiedenis van een vlaggeschip*, Amsterdam 1897
- Boot 1990
W.J. Boot, *De Nederlandse raderstoomvaart*, Alkmaar 1990
- Booth 1828
B.W. Booth, 'Method of Setting Up Rigging to Ships', *The American Journal of Improvements in the Useful Arts, and Mirror of the Patent Office in the United States* 1 (1828), no. 1, pp. 154-55
- Bos 1968
H.J.M. Bos, *Descriptive Catalogue: Mechanical Instruments in the Utrecht University Museum*, coll. cat. Utrecht 1968
- Bosscher 1978
P.M. Bosscher, 'Marinegebouwen', in P. Nijhof and J.M. Bos (eds.), *Monumenten van bedrijf en techniek*, Zutphen 1978, pp. 187-214
- Bosscher 1979
P.M. Bosscher, *Een nuchter volk en de zee. Beeldverhaal van de Nederlandse zeegeschiedenis*, Bussum 1979
- Boudriot 1968-1970
J. Boudriot, 'L'artillerie de mer de la Marine Française 1674-1856', *Neptunia* 89-101 (1968-70)
- Boudriot 1987
J. Boudriot (rev., ed., trans. D.H. Roberts), *The Seventy-Four Gun Ship*, 4 vols., Rotherfield 1987
- Bourne 1861
J. Bourne, *A Treatise on the Steam-Engine in its Various Applications to Mines, Mills, Steam Navigation, Railways, and Agriculture*, London 1861 (5th ed.)
- Bourne 1867
J. Bourne, *A Treatise on the Screw Propeller, Screw Vessels and Screw Engines*, London 1867
- Boven & Hoving 2009
G. Boven and A. Hoving, *Scheepskamelen & waterschepen. 'Eene ellendige talmerij, doch lofflijk middel'*, Zutphen 2009
- Boxer 1867
E.M. Boxer, *Descriptive Plates to Ammunition, by Captain Vivian Dering Majendi RA.*, London [1867]
- Boyd 2000
N.N. Boyd, *The Model Ship: Her Role in History*, Woodbridge 2000
- Boxer 1860
E.M. Boxer, 'Chapter on Congreve Rockets', in J.E. Muller, *A Treatise on Artillery*, London

- 1860 (reprint Ottawa 1970)
- Bradley 1994
M. Bradley, 'Bonaparte's Plans to Invade England in 1801: The Fortunes of Pierre Forfait', *Annals of Science* 51 (1994), no. 5, pp. 453-75
- Brand & Brand 1986
H. Brand and J. Brand, *De Hollandse waterlinie*, Utrecht/Antwerpen 1986
- Bredius & Hofstede de Groot 1895
A. Bredius and C. Hofstede de Groot, *Catalogue raisonné des tableaux et des sculptures*, coll. cat. Den Haag (Mauritshuis) 1895
- Brevet 1898
J.M. Brevet, 'De expeditie van Reteh, door de Marine, in 1858', *Het Marineblad*, 31 Augustus 1898, pp. 211-29
- Brewington 1945
M.V. Brewington, 'Note on the Round-Headed Rudder', *The Mariner's Mirror* 31 (1945), no. 1, p. 46
- Broos 1980
W.F. Broos, 'F.N. van Loon (1775-1840). Een vergeten Friese scheepsontwerper', *Jaarverslag Fries Scheepvaartmuseum en Oudheidkamer* (1980), pp. 39-89
- Brown 1976
D.K. Brown, 'The Introduction of the Screw Propeller in the Royal Navy', *The Naval Architect* (1976), pp. 47-49
- Brown 1990
D.K. Brown, *Before the Ironclad: The Development of Ship Design, Propulsion, and Armament in the Royal Navy 1815-1860*, London 1990
- Brown 1993
D.K. Brown, *Paddle Warships: The Earliest Steam Powered Fighting Ships 1815-1850*, London 1993
- Bruijn 1858
P.A. Bruijn, 'Iets over het te water brengen van schepen bij ons te lande. Met 2 platen', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1858), no. 1, pp. 521-32
- Bruijn 1967
J.R. Bruijn, 'De Admiraliteit van Amsterdam van 1730-1740', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 14 (1967), pp. 14-23
- Bruijn 1970
J.R. Bruijn, *De Admiraliteit van Amsterdam in rustige jaren 1731-1751*, Amsterdam/Haarlem 1970
- Bruijn 1972
J.R. Bruijn, 'Engelse scheepsbouwers op de Amsterdamse admiraliteitswerf in de 18de eeuw. Enkele aspecten', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 25 (1972), pp. 18-24

Bruijn 1984

J.R. Bruijn, 'Schepen van de V.O.C. en een vergelijking met de vaart op Azië door andere compagniën', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 99 (1984), no. 1, pp. 1-20

Bruijn, Den Heijer & Stapelkamp 1991

J.R. Bruijn et al., *Julius Constantijn Rijk (1787-1854). Zeeman en minister*, Amsterdam 1991

Buchwalder 1860

E. Buchwalder, *Canon rayés, systèmes Armstrong & Whitworth, leur construction, leur puissance. Expériences de Shoeburyness, de Southport. Forgeage des canons à Woolwich et à Allevard (Isère). Avec une planche lithographique et plusieurs tableaux*, Paris 1860

Buijs & Jansen 1841

H. Buijs and P.F. Jansen, 'Verslag omtrent den staat der bosschen en der houtsoorten in de Kolonie Suriname, en beschrijving van Gouvern. houtvelling aan de rivier Coppename in 1839', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeezezen* (1841), pp. 128-65

Burgers 1997

W. Burgers, 'De ontwerper van de ijzeren vuurtorens. Levensbericht van Quirinus Harder (1801-1880)', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 6 (1997), no. 2, pp. 59-63.

Cairo 1964

R.F. Cairo, 'Notes on Dutch Gaff Gunboats: A Provisional Report', *Nautical Research Journal* 16 (1968), no. 1, pp. 3-16

Calten 1831

J.N. Calten, 'Beschrijving van een nieuw scheepsaffuit, deszelfs bediening enz. volgens de uitvinding van Marchal. Met eene plaat', *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 1 (1831), pp. 179-205

Calten 1832a

J.N. Calten, *Leiddraad bij het onderrigt in de zee-artillerie*, Delft 1832

Calten 1832b

(J.N. Calten), 'Nadere beschouwing van het scheepsaffuit, door Marshall uitgevonden', *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 2 (1832), pp. 207-16

Calten 1842

J.N. Calten, *Leiddraad bij het onderrigt in de zee-artillerie. Met platen*, Medemblik 1842 (2nd ed.)

Cammell 1888

Cammell & Co. (ed.), *Facts Concerning Armour*, Sheffield 1888

Canisius 1991

W.G.M.H. Canisius, 'Een Amerikaans "Repetitie-pistool" uit 1818', *De wapenverzamelaar* 26 (1991), pp. 26-36

Canisius 1993a

W.G.M.H. Canisius, 'The Bourbon Fuse: An Explosive Invention', *Journal of the Ordnance*

- Society* 7 (1995), pp. 6-17 (orig. pub. 'De buis van Bourbon. Een hoogst explosieve uitvinding', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 12 (1993), no. 2, pp. 129-40)
- Canisius 1993b
W.G.M.H. Canisius, 'De ontwikkeling van scheepsgeschut bij de Nederlandse marine in 1780-1880', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 2 (1993), no. 2, pp. 43-62, no. 3, pp. 80-87
- Canisius 1995
W.G.M.H. Canisius, 'Het afvuren van voorlaadgeschut bij de Nederlandse Marine 1780-1880', *Mars et Historia* 29 (1995), no. 1, pp. 22-37
- Carr Laughton 1925a
L.G. Carr Laughton, *Old Ship Figure-Heads and Sterns*, London/New York 1925
- Carr Laughton 1925b
L.G. Carr Laughton, 'The Study of Ship Models', *The Mariner's Mirror* 11 (1925), no. 1, pp. 4-28
- Carr Laughton 1944
L.G. Carr Laughton, 'Note on the Round-Headed Rudder', *The Mariner's Mirror* 30 (1944), no. 3, p. 167
- Catalogus De Ruyter* 1957
R. van Luttervelt, *Catalogus tentoonstelling ter herdenking van Michiel de Ruyter geboren 24 maart 1607*, exh. cat. Amsterdam (Rijksmuseum)/Vlissingen (Nieuw Tehuis voor Bejaarden) 1957
- Chapelle 1959
H.I. Chapelle, *The American Sailing Navy: The Ships and their Development*, New York 1949
- Chapelle 1968
H.I. Chapelle, *The Search for Speed under Sail 1700-1855*, London 1968
- Chapman 1967
F.H. Chapman, *Architectura Navalis Mercatoria*, Stockholm 1775 (facsimile New York 1967)
- Chappe 1840
M.A. Chappe Sr, *Histoire de la télégraphie*, Au Mans 1840
- Charbon 1990
P. Charbon, 'Les Chappes et la revolution française', *La Province du Maine* 14 (1990), pp. 128-48
- Claesz [van Utrecht] 1675
Willem Claesz [van Utrecht], *Arithmetische en geometrische practijcke der bosschieterye ...*, Amsterdam 1675
- Clifford 1855
C. Clifford, *How To Lower Ships' Boats: A Treatise on the Dangers and Defects in the System at Present in Use, and Their Remedy ...*, London 1855
- Clifton & Rigby 2004

- G. Clifton and N. Rigby (eds.), *Treasures of the National Maritime Museum*, Greenwich 2004
- CNSM 1928
Catalogus Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, coll. cat. Amsterdam 1928
- CNSM 1943
Catalogus Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, coll. cat. Amsterdam 1943
- Coad 1989
J.G. Coad, *The Royal Dockyards 1690-1850: Architecture and Engineering Works of the Sailing Navy*, Brookfield 1989
- Colenbrander 1905-1922
H.T. Colenbrander, *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*, 10 vols., The Hague 1905-22
- Collins 1936
G.E.P. Collins, *East Monsoon*, London 1936
- Congreve 1814
W. Congreve, *The Details of the Rocket System ...*, London 1814
- Cow 1829
J. Cow, *Remarks on the Manner of Fitting Boats for Ships of War and Transports*, London 1829
- Cox & Sluiter 1859
C.C. Cox and R.A.W. Sluiter, *Handleiding tot de kennis der vervaardiging van het bronzen geslacht in Rijks Gieterij te 's-Gravenhage*, Breda 1859
- Crommelin 1951
C.A. Crommelin, *Descriptive Catalogue of the Physical Instruments of the 18th Century (Including the Collection 's Gravensande-Musschenbroek) in the Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen at Leyden*, coll. cat. Leiden (Museum Boerhaave) 1951
- Crommelin & Van Suchtelen 1978
L. Crommelin and H. van Suchtelen, *Nederlandse vuurtorens. Bouw en organisatie*, Nieuwkoop 1978
- Crone 1916
C.G.E. Crone, 'Ontwikkeling van den Nederlandschen scheepsbouw', *Het Nederlandsche Zeewezen* 15 (1916), pp. 192-95, 216-17, 226-228, 248-49, 258-60, 278-80
- Cros 1990
B. Cros, 'Le bassin Groignard dans l'arsenal de Toulon', *Neptunia* 177 (1990), pp. 26-31
- Curti 1980
O. Curti, *Masten, blokken en tuigage van oude zeilschepen*, Bussum 1980 (orig. pub. *Modelli Navali*, Milan 1968)
- Daalder 2013
R. Daalder et al. (eds.), *Slaven en schepen in het Atlantisch gebied*, Leiden/Amsterdam 2013

Daalder & Spits 2005

R. Daalder and E. Spits, *Schepen van de Gouden Eeuw*, Zutphen 2005

Dahlgren 1853

J.A. Dahlgren, *Naval Percussion Locks and Primers, Particularly those of the United States*, Philadelphia 1853

Dahlgren 1856

J.A. Dahlgren, *Boat Armament of the U.S. Navy*, Philadelphia 1856 (app. *Boat Armament of the French Navy; Rifled Muskets*)

Dahlgren 1857

J.A. Dahlgren, *Shells and Shell-Guns*, Philadelphia 1857

Davids 1985

C.A. Davids, *Zeewezen en wetenschap. De wetenschap en de ontwikkeling van de navigatietechniek in Nederland tussen 1585 en 1815*, Amsterdam/Dieren 1985

Davis 1931

H.F.D. Davis, *The Early History of the Screw Propeller, s.l.* 1931 (*United States Naval Institute Proceedings*, vol. 57)

Davis 1943

T.L. Davis, *The Chemistry of Powder and Explosives*, New York 1943

Daub 1974

A.J. Daub, *Meten met maten*, Zutphen 1974

De Beer 1991

C. de Beer, *The Art of Gunfounding: The Casting of Bronze Cannon in the Late 18th Century*, Rotherfield 1991

De Boer 1923a

M.G. de Boer, *Leven en bedrijf van Gerard Moritz Roentgen, s.l.* 1923

De Boer 1923b

M.G. de Boer, 'Twee memoriën van G.M. Roentgen aangaande de ijzerindustrie', *Economisch-Historisch Jaarboek* 9 (1923), pp. 3-156

De Boer 1927

M.G. de Boer, *Honderd jaar machine-industrie op Oostenburg*, Amsterdam 1927

De Booy 1966

H.T. de Booy, *Nederlandse kustreddingboten*, Alkmaar [1966]

De Bruyn Kops 1854

G.F. de Bruyn Kops, 'Iets over de zeevaart in den Indische archipel', *Tijdschrift voor Nijverheid in Nederlandsch Indië* 1 (1854), pp. 21-69, 97-135

De Casembroot 1865

F. de Casembroot, *De Medusa in de wateren van Japan in 1863 en 1864*, The Hague 1865

De Fiere Waterleeuw 1969

De Fiere Waterleeuw 1780-1784, exh. cat. Rotterdam (Maritiem Museum 'Prins Hendrik') 1969

De Gelder 1794

J. de Gelder, *Ontwerp van de telegraphie, zijnde eene opgaave van drie onderscheidene wijzen, waarop de telegraphie van de heer Chappe kan samengesteld zijn, benevens de beschrijving van een geheime correspondentie machiene ...*, s.l. 1794

De Groot & Huussen 2003

B. de Groot and A. Huussen Jr, 'Poëtische polemieek om "Doggersbank" 1781-1782', in L. Akveld et al. (eds.), *In het kielzog. Maritiem-historische studies aangeboden aan Jaap R. Bruijn bij zijn vertrek als hoogleraar zeegechiedenis aan de Universiteit Leiden*, Amsterdam 2003, pp. 61-84

De Hond & Fitski 2016

J. de Hond and M. Fitski, *A Narrow Bridge: Japan and the Netherlands from 1600*, Amsterdam 2016 (also published in Dutch as *De smalle brug. Japan en Nederland sinds 1600*)

De Jonge 1858-1862

J.C.J. de Jonge, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen*, 5 vols. and index, Haarlem 1858-62

De Jonge 1986

G.H.P. de Jonge, *De Zeelandia (m 53). Verslag van het onderzoek naar de achtergrond van het scheepsmodel Zeelandia in het Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam*, s.l. 1986

De Kanter 1795

J. de Kanter, *Chronyk van Zierikzee*, Zierikzee 1795

De Leeuw 1843

J.C. de Leeuw, 'Het monument opgericht ter eere van J.C.J. van Speyk te Egmond aan Zee', *Bouwkundige Bijdrage* 1 (1843), pp. 180-83, pl. XI

De Lelijke Tijd 1995

R. Baarsen (ed.), '*De Lelijke Tijd*'. *Pronkstukken van Nederlandse interieurkunst 1835-1895*, exh. cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 1995

De Nederlandse ontmoeting met Azië 2002

K. Zandvliet et al., *The Dutch Encounter with Asia 1600-1950*, exh. cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 2002

De Roo de la Faille 1928

P. de Roo de la Faille, 'De gebouwen der Oostindische Compagnie', *Oudheidkundig Jaarboek* 8 (1928), pp. 3-133

De Roy van Zuydewijn 1977

N. de Roy van Zuydewijn, *Verschanste schoonheid. Een verrassende ontdekkingsstocht langs historische verdedigingswerken in Nederland*, Amsterdam 1977

De Scheel 1795

M. de Scheel, *Mémoires d'artillerie contenant l'artillerie nouvelle, ou les changements faits dans l'artillerie française en 1765 avec l'exposé et l'analyse des objections que ont été*

- faites contre ces changemens*, Paris 1795 (2nd ed.)
- De Vos 2014
A. de Vos, *De overnaadse boeier*, s.l. 2014, manuscript in RMA, folder NG-MC-675
- De Vos 2016
A.P. de Vos, 'A Dutch Boeijer Yacht Brought to Life', conference paper Historic Ships, London, 7-8 December 2016, pp. 129-35
- De Vries 1977
G.M. de Vries, *Pompen, paapen en kiellichten. De geschiedenis van het loodswezen op de Eems*, The Hague 1977 (*Bijdrage tot de geschiedenis van het Zeewezen*, vol. 8)
- De Vries 1988
S. de Vries, *De lucht in gevlogen, de hemel in geprezen. Eerbewijzen voor Van Speyk*, Haarlem 1988
- De Vries, Van Maanen, Wiselius & Van Capelle 1822
J. de Vries et al., *Verslag nopens het vaartuig op den 22en Februari 1822 in de gemeente Capelle op Langstraat onder den bovengrond ontdekt*, [Amsterdam 1822]
- Dekker 1990
E. Dekker, 'Frederik Kaiser en zijn pogingen tot hervorming van het sterrenkundig deel van onze zeevaart', *Tijdschrift voor de geschiedenis der geneeskunde, natuurwetenschappen, wiskunde en techniek* 13 (1990), no. 1, pp. 23-41
- Dekker & Essen 2014
K. Dekker and F. van Essen, *De Nederlandse poolexpeditie van 1882-1883. Overwintering op een ijsschots*, Zeist 2014
- Delpeuch 1902
M. Delpeuch, *La navigation sous-marine à travers les siècles*, Paris [1902]
- Demarcq & Legrand 1992
M.-P. Demarcq and J. Legrand, 'Ferdinand Berthoud et son oeuvre', *Neptunia* 187 (1992), pp. 44-47
- Denters 1992
P. Denters, 'In de lucht geschreven. De optische telegraaf van Claude Chappe (1763-1805)', *Vitrine* 4 (1992), no. 4, pp. 23-25
- Desaguliers 1729
J.T. Desaguliers, 'Some Observations on the Crane, with Improvements on that Machine', *Philosophical Transactions* 36 (1729), no. 411, pp. 194-204
- Desaguliers 1734
J.T. Desaguliers, *A Course of Experimental Philosophy*, vol. 1, London 1734
- Dessens & Spits 1998
H. Dessens and E. Spits, *Schepen in het klein. Geschiedenis en typologie van het Nederlandse scheepsmodel*, coll. cat. Zutphen (Nederlands Scheepvaartmuseum) 1998
- Diamond & Farrer 2005
E.M. Diamond and K.T.H. Farrer, 'Watering the Fleet and the Introduction of Distillation',

- The Mariner's Mirror* 91 (2005), no. 4, pp. 548-53
- Dickinson 1941-1942
H.W. Dickinson, 'Joseph Bramah and his Inventions', *Transactions of the Newcomen Society* 22 (1941-42), pp. 169-86
- Dirkzwager 1970
J.M. Dirkzwager, *Dr. B.J. Tideman (1834-1883). Grondlegger van de moderne scheepsbouw in Nederland*, Leiden 1970
- Dirkzwager 1979
J.M. Dirkzwager, 'Some Aspects of the Development of Screw-Propulsion in the 19th and Early 20th Century', *4th Lips Propeller Symposium*, Drunen 1979, pp. 185-98
- Dirkzwager 1983
J.M. Dirkzwager, 'De introductie van de "waterschroef" in de Nederlandse Marine', *Industriële archeologie* 7 (1983), pp. 80-96
- Dirkzwager 1985
J.M. Dirkzwager, 'De introductie van pantserschepen in Nederland', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 4 (1985), no. 1, pp. 23-41
- Dirkzwager 1991a
J.M. Dirkzwager, 'De Nederlandse Marine als pionier in de technische ontwikkeling. De radervoortstuwing in het tweede kwart van de 19de eeuw', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 10 (1991), no. 1, pp. 41-58
- Dirkzwager 1991b
J.M. Dirkzwager, 'Z.M. schroefstoomschip "Watergeus"', *Spiegel Historiae* 26 (1991), no. 7/8, pp. 353-54
- Dirkzwager 1992a
J.M. Dirkzwager, 'Stoomkanonneerboot type "Staunch"', *Spiegel Historiae* 27 (1992), no. 2, pp. 85-86
- Dirkzwager 1992b
J.M. Dirkzwager, 'Problemen bij de introductie van de sloopschroef', *Spiegel Historiae* 27 (1992), no. 3, pp. 132-33
- Dirkzwager 1992c
J.M. Dirkzwager, 'De Nederlandse Marine als pionier in de technische ontwikkeling. Ontwikkeling en gebruik van stoomketels in het tweede kwart van de 19de eeuw', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 11 (1992), no. 1, pp. 41-57
- Dirkzwager 1992d
J.M. Dirkzwager, 'Problemen en oplossingen bij de ontwikkeling van de stoomvaart in Nederland', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 3 (1992), pp. 74-90
- Dirkzwager 1993
J.M. Dirkzwager, 'De Nederlandse marine als pionier in de technische ontwikkeling. Schroefvoortstuwing in het tweede en derde kwart van de negentiende eeuw', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 12 (1993), no. 1, pp. 13-26

Dodds & Moore 1984

J. Dodds and J. Moore, *Building the Wooden Fighting Ship*, London/Melbourne 1984

Donnelly 1924

I.A. Donnelly, *Chinese Junks and Other Native Craft*, Shanghai 1924

Dollond 1779

P. Dollond, 'Description of Some Additions and Alterations Made to Hadley's Quadrant, to Render it More Serviceable at Sea', *Philosophical Transactions* 69 (1779), no. 2, pp. 332-36

Doorman 1940

G. Doorman, *Octrooien voor uitvindingen in de Nederlanden uit de 16de-18de eeuw*, The Hague 1940

Doorman 1942

G. Doorman, *Octrooien voor uitvindingen in de Nederlanden uit de 16de-18de eeuw. Eerste reeks aanvullingen*, The Hague 1942

Doorman 1947

G. Doorman, *Het Nederlandsch octrooiwezen en de techniek der 19de eeuw*, The Hague 1947

Doorman 1951

G. Doorman, 'Hollandse oude baggermolens', *De Ingenieur* 38 (1951), pp. 1-5

Doorman 1953

G. Doorman, *Techniek en octrooiwezen in hun aanvang*, The Hague 1953

Douglas 1839

H. Douglas, *Verhandeling over de zee-artillerie, uitgegeven met goedkeuring en toestemming van de Lords Commissarissen der Admiraliteit, naar de tweede uitgaaf uit het Engels vertaald, met aantekeningen, door H.A. Gobius, kaptein der Artillerie. Met platen*, Flushing 1839 (2nd ed.)

Douglas 1860

H. Douglas, *A Treatise on Naval Gunnery, s.l.* 1860 (5th rev. ed.)

Dreschler 1971

W.A. Dreschler, 'De Adams revolver', *De wapenverzamelaar* 9 (1971), pp. 42-44

Duhamel 1757

H. Duhamel du Monceau, *Grondbeginselen van den scheepsbouw, of werkdadige verhandeling der sloopstimmerkunst*, The Hague 1757

Dunn & Higgitt 2014

R. Dunn and R. Higgitt, *Ships, Clocks & Stars: The Quest for Longitude*, exh. cat. London (National Maritime Museum Greenwich) 2014

Dupin 1820-1824

C.H. Dupin, 'Force navale de la Grande-Bretagne', in C.H. Dupin, *Voyages dans la Grande-Bretagne, entrepris relativement aux services publics de la guerre, de la marine, et des ponts et chaussées en 1816, 1817, 1818, 1819 et 1820*, 3 vols., Paris 1820-24

Edelcrantz 1796

- A.N.C. Edelcrantz, *Afhandling om telegrapher och försök til en ny inrättning därpå*, Stockholm 1796
- Eeg 1823
‘Berigt van den Heer C.N. Eeg, K.It.tz, aangaande onderscheidene Zeekaarten en Instrumenten, gebruikt in verschillende vaarwaters, doorkruist met ZM Brik van oorlog de *Courier*, in de jaren 1819, en 1820, benevens eenige aanteekeningen omtrent die vaarwater zelven’, *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1823), pp. 588-601
- Eickhorn 1931
Waffenfabrik Carl Eickhorn (ed.), *Säbel für die Niederlande und Kolonien / Sabels voor Nederland en koloniën*, Solingen 1931
- Eliens 1990
T.M. Eliens, *Kunst - Nijverheid - Kunstnijverheid*, Zutphen 1990
- Emerson Tennent 1864
J. Emerson Tennent, *Story of the Guns*, London 1864
- ENI 1918
Encyclopedie Nederlands Indië, s.l. 1918
- ENI 1927
C. Spat and D.G. van Stibbe (eds.), *Encyclopedie Nederlands Indië, s.l.* 1927
- Eriksen & Frantzen 1989
E. Eriksen and O.L. Frantzen, *Dansk artilleri i napoleonstiden*, Copenhagen 1989
- Erkelens 1983
J. Erkelens, ‘Martinus Schouman (1770-1848). Biografie van een Dordtse zeeschilder’, *De Negentiende Eeuw* 7 (1983), pp. 277-94
- Escher 1845
B.G. Escher, ‘Proefnemingen met percussie-pijpjes, sloten en hamertoestellen. Met eene plaat’, *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1845), no. 5, pp. 457-73
- Evers 1988
H.D. Evers, *Traditional Trading Networks of Southeast Asia, s.l.* 1988
- Exercitien 1806-1808
Exercitien en manoeuvres met het geschut aan boord zijner Keizerlijke en Koninklijke Majesteits schepen, Amsterdam [c. 1806-08]
- Exposition 1855
Expositions des produits de l’industrie de toutes les nations, 1855. Catalogue officiel, Paris [1855]
- Exwood & Lehmann 1993
M. Exwood and H.L. Lehmann, *The Journal of William Schellinks’ Travels in England 1661-1663*, London 1993
- Feldhaus 1924
F.M. Feldhaus, ‘Ein 1500-t-Transport auf Kugeln’, *Fördertechnik*, 18 August 1924
- Ferreiro 2010

- L.D. Ferreiro, *Ships and Science: The Birth of Naval Architecture in the Scientific Revolution*, Cambridge, Massachusetts 2010
- Firth 1946
R. Firth, *Malay Fishermen: Their Peasant Economy*, London 1946
- Forester 1957
C.S. Forester, *The Age of the Fighting Sail: The Story of the Naval War of 1812*, London 1957
- Forestier-Walker 1952
E.R. Forestier-Walker, *A History of the Wire Rope Industry of Great Britain, s.l.* 1952
- Franklin 1989
J. Franklin, *Navy Board Ship Models 1650-1750*, London 1989
- Fulton 1810
R. Fulton, *Torpedo War and Submarine Explosions*, New York 1810
- Gachot 1967
H. Gachot, *Le télégraphe optique de Claude Chappe, Strasbourg, Metz, Paris et ses embranchements*, Saverne 1967
- Gachot 1968
H. Gachot, 'Le jeu des "petits télégraphes"', *Bulletin de l'association des amis du musée postal* 23 (1968), no. 3, pp. 10-11
- Gallon 1735
J.G. Gallon (ed.), *Machines et inventions approuvées par l'Académie Royale des Sciences, depuis son établissement jusqu'à présent, avec leur description. Dessinées et publiées du consentement de l'Académie*, 6 vols., Paris 1735
- Garbett 1971
H. Garbett, *Naval Gunnery*, London 1971 [1897]
- Gardes d'Honneur* 1811
Uniformes des Gardes d'Honneur des différents corps dans les sept départements de la Hollande, formés pour la réception de Sa Majesté l'Empereur et Roi, Amsterdam 1811
- Gardiner 2012
R. Gardiner, *The Sailing Frigate: A History in Ship Models*, Barnsley 2012
- Gardner 1968
R.E. Gardner, *Small Arms Makers: A Directory of Fabricators of Firearms, Edged Weapons, Crossbows and Polearms*, New York 1968
- Gay 1993
J. Gay, 'L'eau à bord aux XIXe et XXe siècles', *Neptunia* 189 (1993), pp. 40-45
- Gay 2000
J. Gay, 'La machine à vapeur et ses implications lors de son introduction dans la Marine', *Neptunia* 220 (2000), pp. 22-32
- Gedenkboek NZH-Reddingmij* 1924
Gedenkboek der Noord- en Zuid-Hollandse Reddingmaatschappij, s.l. 1924

Geissler 1918

R. Geissler, *Der Schraubenpropeller. Eine Darstellung seiner Entwicklung nach dem Inhalt der deutschen, amerikanischen und englischen Patentliteratur*, Berlin 1918

Goethe & Laban 1988

H. Goethe and C. Laban, *Die individuellen Rettungsmittel*, Herford 1988

Gerrits 2012

A. Gerrits, *Restauratieverslag Lichthuis Vuurtoren MC 1413*, Amsterdam 2012, manuscript in RMA, folder NG-MC-1413

Geschiedenis dokwerken 1865

‘Geschiedenis van de dokwerken op het Marine-etablissement Willemsoord aan het Nieuwediep’, *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1865-1866*, The Hague 1866, pp. 1-37

Gibbon 1860

J. Gibbon, *The Artillerist’s Manual: Compiled from Various Sources and Adapted to the Service of the United States*, New York 1860

Gibson-Hill 1949

C.A. Gibson-Hill, ‘Cargo Boats of the East Coast of Malaya’, *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* 22 (1949), no. 3, pp. 106-25

Gijsberti Hodenpijl 1919

C.F. Gijsberti Hodenpijl, ‘De aanlegging van den optischen telegraaf in ons land’, *De navorscher* 68 (1919), pp. 266-71

Gilkerson 1993

W. Gilkerson, *Boarders Away II, with Fire: The Small Firearms and Combustibles of the Classical Age of Fighting Sail 1626-1826*, Lincoln, Rhode Island 1993

Glavimans 1801

P. Glavimans, *Kort verslag wegens een ontwerp van eene Bateau-Porte, of Schip-Deur, s.l. s.a.*, app. 3 of the 25th meeting of the Commissie ter Executie der sluis- en dokwerken te Hellevoetsluis, manuscript in HNA 2.01.29.01 Dept. Marine, inv. no. 463

Glavimans 1822

C.J. Glavimans, ‘Naauwkeurig bericht en afbeelding van het in de gemeente Capelle ontdekte schip’, *Konst- en Letterbode*, 9 August 1822, pp. 99-102

Glavimans 1832a

C.J. Glavimans, ‘Over de uitvinding van het spil, genaamd “Phillips-spil”’, *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 3 (1832), pp. 207 ff.

Glavimans 1832b

C.J. Glavimans, ‘Over het anker van den heer Rodger’, *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 3 (1832), pp. 17-31

Glavimans 1834

C.J. Glavimans, ‘Over het oxideren van het koper, dat tot dubbeling der schepen gebezigd wordt’, *Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid* 4 (1834), pp. 582 ff.

Gobius 1857

G.F.G. Gobius, *Handleiding tot de kennis der zee-artillerie voor konstabels en matrozen-kanonniërs. Tevens geschikt tot leiddraad bij het houden van theorie over de artilleriezaken*, Nieuwediep 1857

Goossen 1990

W.J. Goossen, 'Van admiraliteit naar ministerie. De organisatie van het marinebestuur in de Bataafse en Franse tijd (1795-1813)', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 9 (1990), no. 1, pp. 19-34

Grantham 1842

J. Grantham, *Plan for Disconnecting Paddle Wheels from the Engines on Steam Vessels*, s.l. 1842

Great Exhibition 1851

Official Catalogue of the Great Exhibition of the Works of Industry of All Nations 1851, London 1851 (2nd. ed.)

Greenhill & Manning 1988

B. Greenhill and S. Manning, *The Evolution of the Wooden Ship*, London 1988

Gregory 1851

F.A.A. Gregory, 'Beschrijving van een marszeil met rifleiders in plaats van rifijzings', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1851), no. 1, pp. 49-60 and pl.

Groenewegen 1789

E. Groenewegen, *Verzameling van vier en tachtig stuks Hollandse schepen*, Rotterdam 1789

Groll 1845

J. Groll, 'De toestel tot kentering der raderkast-booten', *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 5 (1845), 2nd series, pp. 298-305 and pl.

Grosfeld 1986

J.F. Grosfeld, *Het droogdok te Hellevoetsluis*, Hellevoetsluis 1986

Gustafsson 1960

E. Gustafsson, *Rikets vapen och flagga*, Stockholm 1960

Guttridge & Smith 1969

L. Guttridge and J.D. Smith, *The Commodores: The Drama of a Navy under Sail*, s.l. 1969

Haakman 1871-1872

J.H. Haakman, *Handboek over de zee-artillerie voor konstabels en matrozen-kanonniërs*, 4 vols., Nieuwediep, 1871-72

Habermehl 2013

N. Habermehl, 'Cornelis Jan Glavimans. (1795-1857). Scheepsbouwer en archeoloog', in J. van de Akker and R. Oosting (eds.), *Maritiem cultuurlandschap. Inleidingen gehouden tijdens het elfde Glavimans Symposium. Amersfoort, 30 mei 2008*, Amersfoort 2013, pp. 61-69

Haddon & Hornell 1975

A.C. Haddon and J. Hornell, *Canoes of Oceania*, Honolulu 1975

Hales 1743

S. Hales, *A Description of Ventilators*, s.l. [1743]

Hales 1758

S. Hales, *A Treatise on Ventilators*, s.l. [1758]

Harland & Myers 1972

J.H. Harland and M.R. Myers, 'The Early History of the Steering Wheel', *The Mariner's Mirror* 58 (1972), no. 1, pp. 41-68

Harland 1984

J.H. Harland, *Seamanship in the Age of Sail*, London 1984

Harland 1991

J.H. Harland, 'The Design of Winches Used at Sea in the 1800s', *The Mariner's Mirror* 77 (1991), no. 2, pp. 151-65

Harland 2003

J.H. Harland, *Capstans and Windlasses: An Illustrated History of their Use at Sea*, Piermont, NY, 2003

Harland 2013

J.H. Harland, 'Mr. Eckhardt and his Geared Capstan: A Forgotten Genius', *Nautical Research Journal* 58 (2013), no. 1, pp. 19-40

Harland 2015

J.H. Harland, 'The Evolution of the Windlass in the Nineteenth Century', *The Mariner's Mirror* 101 (2015), no. 1, pp. 38-62

Hausknecht 1852

F. Hausknecht, *Leitfaden zum Studien der Marine-Artillerie. Nach den besten Quellen bearbeitet. Mit 5 Kupfertafeln*, Vienna 1852

Hawkins 1823

Treatise on the Patent Anchor Invented by R.F. Hawkins, s.l. [c. 1823]

Hawkins 1982

C.W. Hawkins, *Praus of Indonesia*, London 1982

Haupt & Sachs 2012

K.-H. Haupt and R. Sachs, *Die Welt der Schiffsmodelle. Die Klassifizierung der Schiffsmodelle im Deutschen Schiffahrtsmuseum*, Wiefelstede 2012

Hayward 1965

J.J. Hayward, *The Art of the Gunmaker*, vol. 2, London 1965

Hayward 1854-1855

P.J. Hayward, 'Herbouw der dubbele draaibrug over het groot Noordhollandsch kanaal te Alkmaar in 1853', *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs* (1854-55), pp. 79-80

Hazelhof Roelfzema 1984

H. Hazelhof Roelfzema, 'Het fregat 1ste klasse "Prins van Oranje"', *Jaarverslag Nederlands Scheepvaartmuseum* (1984), pp. 26-33

Heaton 1868

‘Heaton’s Steel Converting Apparatus’, *Mechanic’s Magazine*, London 1868, pp. 350-51

Hendriks 2014

J. Hendriks, *Het schip van Capelle*, Waalwijk 2014

Herman 1923

H. Herman, *Onze zeemacht tijdens de Franse overheersing 1810-1814*, The Hague 1923

Heuzeveldt 1966

B. Heuzeveldt, ‘De evolutie van het vuurwapen. Hoofdstuk IV: De bewapening van het Nederlandse leger in de 17e, 18e en 19e eeuw’, *De wapenverzamelaar* 4 (1966), pp. 24-32

Heuzeveldt 1976

B. Heuzeveldt, ‘Europese percussie achterladers’, *De wapenverzamelaar* 14 (1976), pp. 26-34

Heuzeveldt 1987

B. Heuzeveldt, ‘Johann Samuel Pauly 1780-1840. Zijn wegbereiders, zijn uitvindingen, zijn invloed op de wapenontwikkeling’, *De wapenverzamelaar* (1987), pp. 13-26

Heymmerdinger 1782

A. Heymmerdinger, *Zeemanshandboek, tweede deel vijfde stuk, handelend over de practicale scheeps-artillerie tot onderrichting der krijgskunde ter zee, welk een jong zee-officier en scheepsconstapel nodig hebben te weten. Opgesteld onder het opzicht van de Hoogeedelen gestreng Heere Jan Hendrik van Kinsbergen ...*, Amsterdam 1782 (2nd ed.)

Hin 2013

F. Hin, ‘Een ode aan oude scheepstuigers’, *Scheepshistorie* 16 (2013), pp. 124-28

Histoire de la marine 1934

Histoire de la marine, Paris 1934

Hitchins & May 1955

H.L. Hitchins and W.E. May, *From Lodestone to Gyro-Compass*, London 1955

Hodgson 1848

‘Hodgson’s Parabolic Propeller in Holland’, *The Mechanics’ Magazine* 49, 5 August 1848, pp. 130-32

Hoff 1972

A. Hoff, *Airguns and Other Pneumatic Arms*, London 1972

Hogesteeger 1989

G. Hogesteeger, ‘Kijken in lijnen. Enige aantekeningen met betrekking tot de optische telegraaf in Nederland’, *Studieblad PTT Telecom*, Mei 1989, pp. 128-38

Holck 1939

P. Holck, *Den Historiske Modelsamling Paa Holmen. Vejledende Katalog over Samligns Skibsmodeller*, Copenhagen 1939

Holley 1865

A.L. Holley, *A Treatise on Ordnance and Armor ...*, New York 1865

Holtrop 2014

- J. Holtrop et al., 'Schroefvoortstuwing. Een 19e eeuwse technische uitdaging', *Scheepshistorie* 17 (2014), pp. 48-71
- Homburg 2007
L.M.A. Homburg, 'Raderstoomschip der 2e klasse Bromo', *Scheepshistorie* 4 (2007), pp. 39-45
- Horridge 1979a
A. [G.] Horridge, *The Lambo or Prahu Boat: A Western Ship in an Eastern Setting*, London 1979 (*National Maritime Museum Greenwich Monograph*, vol. 39)
- Horridge 1979b
A. [G.] Horridge, *The Konjo Boatbuilders and the Bugis Prahus of South Sulawesi*, London 1979 (*National Maritime Museum Greenwich Monograph*, vol. 40)
- Horridge 1985
A. Horridge, *The Prahu: Traditional Sailing Boat of Indonesia*, Singapore/Oxford 1985
- Horridge 1986
A. Horridge, *Sailing Craft of Indonesia*, Singapore 1986
- Horridge 1987
A. Horridge, *Outrigger Canoes of Bali and Madura, Indonesia*, Honolulu 1987
- Hoving 1991a
A.J. Hoving, 'Ship Camels and Waterships', *Model Shipwright* 76 (1991), pp. 32-36
- Hoving 1991b
A.J. Hoving, 'The Demonstration Model', *Model Shipwright* 77 (1991), pp. 33-38
- Hoving 1991c
A.J. Hoving, 'Stern Carvings', *Model Shipwright* 78 (1991), pp. 49-54
- Hoving 1992a
A.J. Hoving, 'Early Dutch Paddlewheelers', *Model Shipwright* 79 (1992), pp. 59-63
- Hoving 1992b
A.J. Hoving, 'Screw Propulsion', *Model Shipwright* 80 (1992), pp. 58-62
- Hoving 1992c
A.J. Hoving, 'Van Speyk's Gaff Gunboat No 2', *Model Shipwright* 81 (1992), pp. 56-59
- Hoving 1993
A.J. Hoving, 'The Watergeus (1864)', *Model Shipwright* 84 (1993), pp. 63-66
- Hoving 1998
A.J. Hoving, 'Restoration of Two Dutch Ship Models with Thoughts on Ethics and Practice', *Nautical Research Journal* 43 (1998), no. 1, pp. 18-27
- Hoving 2005
A.J. Hoving, *William Rex: A Model of a 17th-Century Warship*, Zwolle/Amsterdam 2005
- Hoving 2008
A.J. Hoving, 'Een lege haven is geen haven', in G. van der Ham and E. Sint Nicolaas (eds.), *Buitengaats. Vierentwintig verhalen over havens*, Amsterdam 2008, pp. 42-45
- Hoving 2010a

- A.J. Hoving, 'De duikboot van Lipkens', *Scheepshistorie* 10 (2010), pp. 12-13
- Hoving 2010b
- A.J. Hoving, 'Aandrijving door spierkracht', *Scheepshistorie* 10 (2010), pp. 14-31
- Hoving 2012
- A.J. Hoving, *Message in a Model: Stories from the Navy Model Room of the Rijksmuseum*, Florence, OR 2013
- Hoving & Lemmers 2001
- A.J. Hoving and A.A. Lemmers, *In tekening gebracht. De achttiende-eeuwse scheepsbouwers en hun ontwerpmethoden*, Amsterdam 2001 (*Bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis*, vol. 12)
- Hoving & Lemmers 2009
- A.J. Hoving and A.A. Lemmers, 'Smokkelwaar ten tijde van de Vierde Engelse Oorlog', *Scheepshistorie* 8 (2009), pp. 76-80
- Hoving & Van der Vliet 2012
- A.J. Hoving and J. van der Vliet, 'A Bespoke Elephant', *The Rijksmuseum Bulletin* 60 (2012), no. 2, pp. 130-43
- Howard 1978
- G.F. Howard, 'Note on the Early Steering Wheel', *The Mariner's Mirror* 64 (1978), no. 2, pp. 188-89
- Howard 1979
- F. Howard, *Sailing Ships of War 1400-1860*, Greenwich 1979
- Huguenin 1834
- U. Huguenin, *Bijdrage tot het gietwezen in 's Rijks ijzer-geschutgieterij te Luik ...*, The Hague 1834
- Huijgens 1847
- H. Huijgens, *Handleiding tot de kennis van het stoomwerktuig*, Amsterdam 1847
- Huijgens 1853a
- H. Huijgens, 'De scheepsstoomketels', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1853), no. 2, pp. 46-86 and pl.
- Huijgens 1853b
- H. Huijgens, 'De schroefmachine', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1853), no. 2, pp. 295-332 and pl.
- Huijgens 1853c
- H. Huijgens, *Opmerkingen op eene reis naar Engeland betreffelijk voornamelijk inrigtingen en schepen, bijzonder die met stoomvermogen en waterschroef & rapport betreffende verschillende punten op schroefstoommachinerie betrekking hebbende, s.l. 1853*, manuscript in HNA 2.12.01 Min. Marine, Exh. 20/10/1853 N 11.
- Huijgens 1855
- H. Huijgens, 'De schroef-stoomschepen', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1855), no. 2, pp. 249-83 and pl.

Hulton 1959

P.H. Hulton, 'Drawings of England in the Seventeenth Century by Willem Schellinks, Jacob Esselens & Lambert Doomer from the Van der Hem Atlas of the National Library, Vienna', 2 vols., *Walpole Society* 35 (1959)

International Ship Model Exhibition 1882

Catalogue of the International Ship Model Exhibition, exh. cat. London [?] 1882

Jaarboek Kon. Marine

Ministerie van Marine/Ministerie van Defensie (ed.), *Jaarboek van de Koninklijke Marine*, The Hague 1906-

Jacob 1806

M. Jacob, *Signaux de la ligne sémaphorique établie sur les côtes de l'océan, depuis Flessingue jusqu'à Baïonne*, Paris 1806

Jacob 1812

M. Jacob, *Signaux de la ligne sémaphorique établie sur les côtes de l'océan, depuis Anvers jusqu'à Baïonne*, Paris 1812

Jamaux 1967

A. Jamaux, *La combinaison géographique du télégraphe Chappe*, Rennes 1967

Jansen 1842

H.G. Jansen, 'Over het van stapel loopen der schepen in Denemarken', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1842), pp. 361-84 and pl.

Jansen 1971

J.D. Jansen, 'Nieuwere wapenleer. Anno-1855', *De wapenverzamelaar* 8-10 (1970-72): vol. 8 (1970), pp. 3-22, vol. 9 (1971), pp. 3-22, vol. 10 (1972) pp. 3-14

Jansen & Hof 1966-1967

J.D. Jansen and G.R. Hof, 'De bewapening van het Nederlandse leger in het tijdvak 1813-1840', *De wapenverzamelaar* 4 (1966), pp. 3-24 and 'De bewapening van het Nederlandse leger in het tijdvak 1840-1867', *De wapenverzamelaar* 5 (1967), pp. 3-10

Jansen & Hof 1968

J.D. Jansen and G.R. Hof, 'Nederlandse blanke legerwapens 1830-1914', *De wapenverzamelaar* 6 (1968), pp. 3-11

JCdB 1963

J.C.d.B., 'Scheepskamelen', *Opbouw. Maandblad van en voor het personeel der Nederlandsche Vereenigde Scheepsbouw Bureaux* 9 (1963), pp. 1-2

Jervis-White 1859

J. Jervis-White, *Our Engines of War and How We Got to Make Them*, London 1859

Journal Rijkswerf Amsterdam

Journal Rijkswerf Amsterdam, s.l. 1861-93, manuscript in HSM, inv. no. A.2277(02)

Joustra 1992

L. Joustra, 'Draguer dans l'histoire', *Neptunia* 186 (1992), pp. 2-9

Kaiser 1846

- F. Kaiser, 'Het plan ter oprigting van een tijdmet-observatorium te Rotterdam verdedigd en toegelicht', *Nieuwe Rotterdammer Courant* (1846), nos. 260-262, 264
- Kaiser 1855
F. Kaiser, 'Twee nieuwe hulpmiddelen voor de tijdsbepaling in het dagelijks leven', *Album der Natuur* 3 (1855), pp. 5 ff.
- Kaiser 1858a
F. Kaiser, 'Over het zoogenaamde Pelorus-kompas', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1858), no. 1, pp. 379-400
- Kaiser 1858b
F. Kaiser, 'Beschrijving der patent-cirkels en sextanten van Pistor en Martins, te Berlijn', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1858), no. 2, pp. 263-93 and pl.
- Kaiser 1858c
F. Kaiser, 'De nieuwe artificieele kwik-horizonten der Nederlandsche Marine', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1858), no. 1, pp. 418 ff.
- Kaiser 1860a
F. Kaiser, 'De tijdseinen der Nederlandse Marine', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1860), no. 1, pp. 139-225
- Kaiser 1860b
F. Kaiser, 'De nieuwe kompaslampen en vloeistof-kompassen der Nederlandsche Marine. Met eene plaat', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1860), no. 1, pp. 241-84
- Kaiser 1879
M.G. Kaiser, *Mémoire sur la construction des affuts (Theoretische beschouwingen en berekeningen. Vertaald uit het Duits)*, Paris 1879
- Kaiser 1883
P.J. Kaiser, *Theorie en beschrijving der thans bij de Nederlandsche Marine in gebruik zijnde zeevaartkundige werktuigen*, 2 vols., Leiden 1883
- Kapsenberg 1982
B.S. Kapsenberg, *Uit ijzer gegoten. Beeld van de Deventer ijzergieterij Nering-Bögel en haar produkten (1756-1932)*, Zutphen 1982
- Kemmis 1874
W. Kemmis, *Treatise on Military Carriages and Other Manufactures of the Royal Carriage Department*, London 1874
- Kemper 1853
H. Kemper, *Handleiding tot de kennis van het stoomwezen bij de Marine, s.l.* 1853
- Kempers 1861
A.G. Kempers (trans.), *De gronden voor en tegen het getrokken geschut oordeelkundig onderzocht. Voor officieren van alle wapenen. Door een Duitsch Artillerie-officier*, Rotterdam 1861
- Kempers 1973

- R.T.W. Kempers, *Antieke vuurwapens*, Bussum 1973
- Ketting 1979
H. Ketting, *Prins Willem. Een zeventiende-eeuwse Oostindiëvaarder*, Bussum 1979
- King 1936
C. King, 'Flags in Marine Art', *The Mariner's Mirror* 22 (1936), no. 2, pp. 133-61
- Kinsbergen 1782
Table with Measurements of the Carriage for a 16. pnd. Stone Howitzer, Made for the Admiral J.H. van Kinsbergen, Febr. 1782, manuscript in KMA 15/4a
- Kirsch 2009
P. Kirsch, *Fireship: The Terror Weapon of the Age of Sail*, Barnsley 2009
- Kist 1967
J.B. Kist, 'Iets in verband met het tijdonstekingsmechanisme van Robert Fultons harpoentorpedo in het Rijksmuseum', *Bulletin van het Rijksmuseum* 15 (1967), no. 3, pp. 82-90
- Kist 1974
J.B. Kist et al. *Musket, roer & pistolet. 17e-eeuws wapenhandwerk in de Lage Landen / Dutch Muskets and pistols: An Illustrated History of Seventeenth Century Gunmaking in the Low Countries / Niederländische Musketen und Pistolen. Waffenschmiedekunst des 17. Jahrhunderts in den Niederlanden*, The Hague 1974
- Kist 1981
J.B. Kist, 'Robert Fulton's harpoentorpedo', in *Proceedings of the Ninth Triennial Congress of the International Association of Museums of Arms and Military History*, Washington 1981, pp. 237-40
- Kist 1985
J.B. Kist, "'Methodice en op egualen voet". Ontwerp en invoering van een nieuw type retourschip van 150 voet door de Verenigde Oostindische Compagnie 1740-1750', *Tijdschrift voor Industriële Archeologie* 14 (1985), pp. 9-18
- Kist 1986
J.B. Kist, 'Design and Introduction of a New Model East Indiaman of 150 Ft by the United Dutch East India Company', in *Jaarverslag VOC-schip Amsterdam*, Amsterdam 1986, pp. 91-97
- Kist 1990
J.B. Kist, 'De ventilater', *Journaal den Gouden Wind* 11 (December 1990)
- Kist 1995a
J.B. Kist, 'Schepen voor de VOC', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 20-23
- Kist 1995b
J.B. Kist, 'Geschut van vader en zoon Verbruggen', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 24-25

Kist 1995c

J.B. Kist, 'Een helse machine', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 42-43

Kitchen 1990

F. Kitchen, 'The Napoleonic War Coast Signal Stations', *The Mariner's Mirror* 76 (1990), no. 4, pp. 337-44

Klasens 2013

K. Klasens et al., 'Het model van de William Rex nagerekend', *Scheepshistorie* 16 (2013), pp. 120-23

Klaassen 1977

M.J.C. Klaassen and P.M. Bosscher, *Gedenkboek Korps Officieren van de Technische Dienst der Koninklijke Marine, s.l. 1977*

Klaassen 1979a

M.J.C. Klaassen, *Adelborstenopleiding te Delft, Medemblik, Breda 1816-1857, s.l. 1979*

Klaassen 1979b

M.J.C. Klaassen and P.M. Bosscher, *Gedenkboek Adelborstenopleiding te Willemsoord 1854-1979, s.l. 1979*

Klootwijk & Vries 2012

J. Klootwijk and D. Vries, 'Schroefstoomschip 4e klasse Zr.Ms. Bonaire', *Scheepshistorie* 13 (2012), pp. 6-29

Klootwijk & Vries 2014

J. Klootwijk and D. Vries, *Zr.Ms. Schorpioen. Van ramschip tot museumschip*, Emmen 2014

Knol 2013

E. Knol, 'De ijzeren zeekaap in het Reddingmuseum', *Vriendennieuws Nationaal Reddingmuseum* 82 (2013), pp. 4-5

Knox Laughton 1898

J. Knox Laughton, 'Smith, George (1797?-1850)', in Smith, Elder & Co. (eds.), *Dictionary of National Biography*, 63 vols., Oxford 1885-1900, vol. 53, 1898

Koopman 1850

J.F. Koopman, 'Iets over de kiel van den scheepsbouwmeester Lang', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1850), no. 1, pp. 110-12

Korving 1993

R. Korving, 'De optische telegraaf van Chappe', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 2 (1993), no. 1, pp. 2-11

Korving & Van der Hertten 1997

R. Korving and B. van der Hertten, *Een tijding met de snelheid des bliksems. De optische telegraaf in de Nederlanden (1800-1850)*, Alphen aan den Rijn 1997

Korthals Altes 1976

A. Korthals Altes, 'De roemruchte daden van Lord Donderton', *NRC Handelsblad*, 4-5

- October 1976
- Köster 1926
A. Köster, *Modelle alter Segelschiffe*, Berlin [1926]
- Kreuger 1990
B. Kreuger, 'J.C. Rijk en de Marinestoomvaart in Nederland', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 9 (1990), no. 2, pp. 109-19
- Kriegstein 2010
A. Kriegstein and H. Kriegstein, *17th and 18th Century Ship Models: From the Kriegstein Collection*, Florence, OR 2010
- Kuyck 1856
O.H. Kuyck, *Verhandeling over de vuurpijlen*, Breda 1856
- Kuypers 1869-1874
F.H.W. Kuypers, *Geschiedenis der Nederlandsche artillerie. Van de vroegste tijden tot heden*, Nijmegen 1869-74
- Labrousse 1850
H. Labrousse, 'Over de schroefkokers en beantwoording van vragen daaromtrent gedaan', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1850), pp. 670
- Lafay 1850
J. Lafay, *Aide-mémoire d'artillerie navale*, Paris 1850
- Laird Clowes 1930
G.S. Laird Clowes, *Sailing Ships: Their History and Development as Illustrated by the Collection of Ship-Models in the Science Museum*, 2 vols., coll. cat. London 1930
- Lang 1965
A.W. Lang, *Entwicklung, Aufbau und Verwaltung des Seezeichenwesens an der Deutschen Nordseeküste bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*, Bonn 1965
- László and Woodman 1999
V. László and R. Woodman, *The Story of Sail*, Annapolis, MD 1999
- Lavery & Stephens 1995
B. Lavery and S. Stephens, *Ship Models: Their Purpose and Development from 1650 to Present*, coll. cat. London (National Maritime Museum Greenwich) 1995
- Lavery 2014
B. Lavery, *The Ship of the Line: A History in Ship Models*, Barnsley 2014
- Le Comte 1831
P. le Comte, *Afbeeldingen van schepen en vaartuigen in verschillende bewegingen*, Amsterdam 1831
- Leclercq 1966
W.L. Leclercq, *De laatste Nederlandse zeilschepen. Een korte beschrijving van de Nederlandse grote zeilvaart na de Franse Tijd*, Utrecht 1966
- Ledieu & Cadiat 1889
A. Ledieu and E. Cadiat, *Le nouveau matériel naval*, Paris 1889

Lehmann 1978

L.T. Lehmann, 'Use and Construction of Galleys in The Netherlands / Burgundian Galley-Gear / The Red and the Black: Technical Date on Galleys from Government Papers', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 36 (1978), pp. 11-26

Lehmann 1984

L.T. Lehmann, *Galleys in the Netherlands*, Amsterdam 1984

Lekkerkerker 1941

T. Lekkerkerker, *Hout en schepen. Uit de geschiedenis van de houtbewerkingsbedrijven Gips*, Leiden 1941

Lemineur 1992

J. Lemineur, 'La Marine de Louis XIV. Une Marine nouvelle de conception française', *Neptunia* 188 (1992), pp. 6-15

Lemmers 1986

A.A. Lemmers, *Het marinemodellenkamerprojekt*, coll. cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 1986

Lemmers 1991

A.A. Lemmers, 'Een teruggevonden ontwerp tegen de kattenrug uit de achttiende eeuw', *Spiegel Historiae* 26 (1991), no. 6, pp. 306-07

Lemmers 1992a

A.A. Lemmers, 'De waaiersluis. Een omstreden octrooi uit 1808', *Spiegel Historiae* 27 (1992), no. 1, pp. 37-38

Lemmers 1992b

A.A. Lemmers, 'Dutch Submarine Design from 1839: More Unusual Exhibits from the Marinemodellenkamer Collection', *Model Shipwright* 82 (1992), pp. 51-57

Lemmers 1992c

A.A. Lemmers, 'De duikboot van Anton Lipkens en Olke Uhlenbeck', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 1 (1992), no. 1, pp. 8-23

Lemmers 1993a

A.A. Lemmers, 'De kunstklip van Aeneae (1800) en de leugen van Asmus', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 12 (1993), no. 2, pp. 111-27

Lemmers 1993b

A.A. Lemmers, 'De achttiende eeuwse scheepsbouwcontroverse herzien', *Erfgoed van Industrie en Techniek* 2 (1993), no. 4, pp. 98-105.

Lemmers 1995a

A.A. Lemmers, 'Een vorstelrijk "pronkscheepje"', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 8-11

Lemmers 1995b

A.A. Lemmers, 'Meer dan een mooi model', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp.

16-19

Lemmers 1995c

A.A. Lemmers, 'Over kruisverbanden en kippekonden', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 26-29

Lemmers 1995d

A.A. Lemmers, 'Asmus op de klippen', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 38-41

Lemmers 1995e

A.A. Lemmers, 'Geen cent teveel gedokt', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 64-67

Lemmers 1995f

A. Lemmers (ed.), *Maritime Technology from the Rijksmuseum Amsterdam: Multimedia Catalogue of the Dutch Navy Model Collection 1698-1889*, coll. cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 1995

Lemmers 1996

A.A. Lemmers, *Techniek op schaal. Modellen en het technologiebeleid van de Marine 1725-1885*, Amsterdam 1996

Lemmers 1998

A.A. Lemmers, 'The Historical Experience of a Scaled-Down Nineteenth Century Drydock', *The Northern Mariner/Le marin du Nord* 8 (1998), no. 3, pp. 63-87

Lemmers 1999

A.A. Lemmers, 'Het oog op Onrust', *Marineblad* 109 (1999), no. 6, pp. 260-69

Lemmers 2005

A.A. Lemmers, *Van werf tot facilitair complex. 350 jaar marinegeschiedenis op Kattenburg*, The Hague 2005

Lemmers 2013

A.A. Lemmers, 'Shipworm, Hogbacks and Duck's Arses: The Influence of William May on Sir Robert Seppings', *The Mariner's Mirror* 99 (2013), no. 4, pp. 410-28

Lemmers & Boven 2000

A.A. Lemmers and G. Boven, *Nederland en Japan. Bijzondere betrekkingen 1600-1868*, Den Helder 2000

Lenk 1949

T. Lenk, 'Flaggan, landets symbol', *Historiska Bilder* 2 (1949), pp. 112-40

Lenk 1965

T. Lenk (trans. G.A. Urquhart), *The Flintlock: Its Origin and Development*, London 1965

Lever 1819

D. Lever, *The Young Sea Officer's Sheet Anchor: Or, a Key to the Leading of Rigging and*

- to Practical Seamanship*, London 1819, facsimile New York 1963
- l'Honoré Naber 1924
S.P. l'Honoré Naber, 'Over scheepsmodellen en verzamelingen daarvan', *De Zee* (1924), pp. 349-59, 442-54, 508-15
- l'Honoré Naber 1925
S.P. l'Honoré Naber (ed.), *Het leven van een vloothouder. Gedenkschriften van M.H. Jansen*, Utrecht 1925
- Lihou 1830
J. Lihou (trans. C.J. Glavimans), *Gebeurtenissen en opmerkingen wegens het gevaar en de moeilijkheden vergezellende de tegenwoordige wijze van het aanhangen der scheepsroeren ...*, [London 1830]
- Lindsay 1975
M. Lindsay, 'La mitrailleuse à silex à 7 canons de Joseph C. Chambers, au Musée d'Armes de Liège', *Le Musée d'Armes (de Liège)* 3 (1975), no. 10, pp. 9-13
- Lintsen 1980
H.W. Lintsen, *Ingenieurs in Nederland in de negentiende eeuw. Een streven naar erkenning en macht*, The Hague 1980
- Lintsen 1992-1995
H.W. Lintsen (ed.), *Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1900*, 6 vols., Zutphen 1992-95
- Lippits 2012
W. Lippits, 'Miniatuurjachten', *Scheepshistorie* 14 (2012), pp. 106-21
- Lips 1993
M.E.M. Lips, *Van Perahu naar Kapal. Technologische vernieuwing in de traditionele scheepsbouw in Indonesië*, Enschede 1993
- Lockett 2012
J. Lockett, *The Discovery of Weather: Stephen Saxby, the Tumultuous Birth of Weather Forecasting and Saxby's Gale of 1869*, Halifax 2012, p. 81
- Lombard 1979
D. Lombard, 'Regard nouveau sur les "pirates malais". 1ere moitié du 19e siècle', *Archipel* 18 (1979), pp. 231-49
- Loosjes 1918
A. Loosjes, 'De gebouwen der Oost-Indische Compagnie', *Buiten* (1918), pp. 130-31, 154-55, 186-88, 201-03, 292-96, 304-07, 344-47, 448-54, 460-64
- Ludwig 1986
E. Ludwig, *Aantekeningen betreffende de Franse Kust-Semaphoor 1806-1814*, Amsterdam 1986, manuscript in RMA, folder NG-MC-810/825 (telegrafien)
- Ludwig 1992
E. Ludwig, *Beschrijvingen van de telegraafmodellen in het Rijksmuseum te Amsterdam, s.l.* 1992, manuscript in RMA, folder NG-MC-810/825 (telegrafien)

Lumley 1870

H. Lumley, 'Lumley's Patent Rudder', *Royal United Services Institution: Journal* 14 (1870), no. 57, pp. 70-72

Lyon 1993

D.J. Lyon, *The Sailing Navy List*, London 1993

MacDougall 2009

P. MacDougall (ed.), *Chatham Dockyard 1815-1865: The Industrial Transformation*, Farnham 2009

MacGregor 1984

D.R. MacGregor, *Merchant Sailing Ships 1815-1850*, London 1984

MacGregor 1997

D.R. MacGregor, *The Schooner: Its Design and Development from 1600 to the Present*, London 1997

MacLean 1976

J. MacLean, *Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandse instrumentenmakerijen in de periode 1781-1881. De firma's Kleman en Van Emden*, Leiden 1976 (*Mededelingen uit het Rijksmuseum voor de geschiedenis van de natuurwetenschappen en van de geneeskunst 'Museum Boerhaave'*, vol. 152)

MacLean 1977

J. MacLean, 'De luitenant ter zee der eerste klasse Christiaan Verveer (1801-1845)', *Amstelodamum* 64 (1977), pp. 76-84

Majendie 1867

V.D. Majendie, *Ammunition: A Descriptive Treatise on the Different Projectiles, Charges, Fuzes, Rockets ... Ammunition for Smooth-Bore Ordnance*, London 1867

Marine impériale 2014

Maquettes de la marine impériale. Collection du Musée de la Marine à Trianon, exh. cat. Paris (Chateau de Versailles) 2014

Marestier 1824

J.B. Marestier, *Mémoire sur les bateaux à vapeur des États-Unis d'Amérique, avec appendice sur diverses machines relatives à la marine*, Paris 1824

Marshall 1830

J. Marshall, 'Notice of "A Description of Commander Marshall's New Mode of Mounting and Working Ship's Guns", etc.', *Papers on Naval Architecture and Other Subjects Connected with Naval Science* 10 (1830), pp. 209-17

Marshall 1831a

J. Marshall, 'Communication from Commander Marshall's on his Improved Gun-Carriages', *Papers on Naval Architecture and Other Subjects Connected with Naval Science* 11 (1831), pp. 312-14

Marshall 1831b

J. Marshall, *Royal Naval Biography: Or, Memoirs of the Services of All the Flag-Officers*,

- Superannuated Rear-Admirals, Retired-Captains, Post-Captains, and Commanders, Whose Names Appeared on the Admiralty List of Sea Officers at the Commencement of the Present Year, or Who Have Since Been Promoted, Illustrated By a Series of Historical and Explanatory Notes ... With Copious Addenda*, vol. 3, London 1831, no. 1
- Martens & De Vries 2001
B.J. Martens and G. de Vries, *Nederlandse vuurwapens. Landmacht, Marine en koloniale troepen 1866-1895*, Arnhem 2001
- Marzari 1990
M. Marzari, *Progetti per l'imperatore. Andrea Salvini ingegnere a l'arsenal 1802-1817*, Trieste 1990
- Mattenheimer 1867
A. Mattenheimer, *Die Ruckladungs-Gewehre. Fragmente ihrer Entstehungs- und Entwicklungs-Geschichte. In lithographirten und colorirten Blättern. Nach den Original Waffen, Photographien und Original Zeichnungen*, Darmstadt 1867
- Matthes 1874
B.F. Matthes, *Boegineesch-Hollandsch woordenboek. Met een ethnografische atlas*, The Hague 1874
- May 1785
W. May, *Verhandeling over veranderingen in bouwwijze van de Fransen om schepen toch te kunnen koperen*, 1 March 1785, manuscript in HNA 1.01.46.29 Admiraliteitscolleges, inv. no. XXXIX-14.15-20
- May 1999
W.E. May, *The Boats of Men-of-War*, London 1999 (1st ed. 1974)
- May & Annis 1970
W.E. May and P.G.W. Annis, *Swords for Sea Service*, 2 vols., London 1970
- McConnell 1981
A. McConnell, *Historical Instruments in Oceanography*, London 1981
- McConnell 1982
A. McConnell, *No Sea Too Deep: The History of Oceanographic Instruments*, Bristol 1982
- McLaughlan 2014
I. McLaughlan, *The Sloop of War 1650-1763*, Barnsley 2014
- McNaught 1858-1859
'Indicator van McNaught', *Uittreksels uit vreemde tijdschriften. Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (1858-59)*, p. 13
- McNeil 1972
I. McNeil, *Hydraulic Power*, London 1972
- Meddeler 2013
M. Meddeler, *Bouwmodel of pronkstuk? De besluitvorming en de behandeling van het model van de vuurtoren te Vlakkenhoek (Sumatra) vervaardigd uit messing, mica en hout*, 2 vols., Amsterdam 2013, manuscript in RMA, inv. no. 747 C 5-6

Meijer 1859

A. Meijer, 'De metaal-barometer van Bourdon', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1859), no. 1, pp. 281-91

Melvill van Carnbee 1826

J.J. Melville van Carnbee, *Lijst eener collectie Model prauwen van de Oost Indische Archipel, s.l.* 1826, manuscript in HNA 2.12.01 Min. Marine, Exh. 3/10/1826 N 109

Melvill van Carnbee 1860

J.J. Melvill van Carnbee, *De kogelbaan*, Leiden 1860

Middelkoop 1999

N.E. Middelkoop, 'Hollandse meesters voor Australië. Onderzoek naar zeven schilderijen voor de tentoonstelling "The Golden Age of Dutch Art"', *Bulletin van het Rijksmuseum* 49 (1999), pp. 175-92

Mollema 1938

J.C. Mollema, 'Het bombardement van Algiers, 27 Augustus 1816', *Jaarverslag Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam 1937*, Amsterdam 1938, pp. 55-64

Mollema 1939-1942

J.C. Mollema, *Geschiedenis van Nederland ter zee*, 4 vols., Amsterdam 1939-42

Mörzer Bruyns 1985

W.F.J. Mörzer Bruyns, *De eerste tocht van de Willem Barentsz naar de Noordelijke IJszee 1878*, 2 vols., Zutphen 1985

Mörzer Bruyns 1989

W.F.J. Mörzer Bruyns, 'De instrumenten van de firma Van Keulen', in E.O. van Keulen et al. (eds.), *In de Gekroonde Lootsman'. Het kaarten-, boekuitgevers en instrumentenmakershuis Van Keulen te Amsterdam 1680-1885*, exh. cat. Amsterdam (Nederlands Scheepvaartmuseum) 1989

Mörzer Bruyns 2003

W.F.J. Mörzer Bruyns, 'Een souvenir van het Behouden Huis. Het tragische leven van Laurens Koolemans Beijnen (1852-1879)', in R. Daalder et al. (eds.), *De ontdekking van de wereld. Nederlanders in onbekend vaarwater (1600-2000)*, Zutphen 2003, pp. 123-33

Mörzer Bruyns & Hooijmaijers 2012

W.F.J. Mörzer Bruyns and H. Hooijmaijers, *Tussen hemel en horizon. Een korte geschiedenis van navigatie op Nederlandse schepen*, Baarn 2012

Mossel 1859

G.P.J. Mossel, *Handleiding tot de kennis van het schip*, Amsterdam 1859

Mossel 1865

G.P.J. Mossel, *Manoeuvres met zeil en stoomschepen, gedeeltelijk naar 'De Scheepsbesturing' van J.P.L. Goeneyk*, Amsterdam 1865

Mulder 2007

J. Mulder, 'Het model van raderstoomschip Bromo', *Scheepshistorie* 17 (2007), pp. 46-62

Muller 1768

Muller, *Treatise of Artillerie, s.l.* 1768 (2nd ed.)

Muller 1848

D.G. Muller, 'Nadere beschouwing der afleiders, aan boord van 's Rijks schepen. Met eene plaat', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1848), pp. 237-99 and pl.

Muller 1863-1882

F. Muller, *Beredeneerde beschrijving van Nederlandse historieplaten, zinneprenten en historische kaarten*, Amsterdam 1863-82, 4 vols. (herdruk Amsterdam 1970)

Muller 1967

H.A. Muller, 'Nederlandse sniderpatronen', *De wapenverzamelaar* 5 (1967), pp. 33-36

Museumschip Buffel 1996

Maritiem Museum (ed.), *Museumschip Buffel*, Rotterdam [1996]

Musschenbroek 1762

P. van Musschenbroek, *Introductio ad Philosophiam Naturalem*, 2 vols., Leiden 1762

M.Z. 1851

M.Z., 'Over het looden op aanzienlijke diepten', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1851), pp. 1028-29

Navigation Collections NMM 1973

An Inventory of the Navigation and Astronomy Collections in the National Maritime Museum Greenwich, 3 vols., coll. cat. Greenwich 1973

Nieuwenkamp 1917

W.O.J. Nieuwenkamp, 'Iets over vaartuigen in Onze Oost', *Nederlandsch Indië Oud en Nieuw* 7 (1917), pp. 1-12

Nieuwenkamp 1926

W.O.J. Nieuwenkamp, 'Vaartuigen in tropisch Nederland', *Nederlandsch Indië Oud en Nieuw* 11 (1926), pp. 105-11, 172-77, 208-12

Noble 1871

F.R.S. Noble, *On the Tension of Fired Gunpowder: Being a Lecture Delivered at the Royal Institution March 3, 1871*, London 1871

Nooteboom 1932

C. Nooteboom, *De boomstamkano in Indonesië*, Leiden 1932

Nooteboom 1940

C. Nooteboom, 'Vaartuigen van Mandar', *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde* 80 (1940), pp. 22-23

Nooteboom 1949

C. Nooteboom, 'Eastern Diremes', *The Mariner's Mirror* 35 (1949), no. 4, pp. 272-75

Nooteboom 1951

C. Nooteboom, *Perihal Perkapalan dan pelayaran di Indonesia*, Jakarta 1951

Nooteboom 1952

C. Nooteboom, 'Galeien van Azië', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 108

- (1952), no. 4, pp. 365-84
- Northcote Parkinson 1977
C. Northcote Parkinson, *Britannia Rules: The Classic Age of Naval History 1793-1815*, London 1977
- Norton & Valentine 1868
C.B. Norton and W.J. Valentine, *Report to the Government of the United States on the Munitions of War: Exhibited at the Paris Universal Exhibition, 1867. With 80 Illustrations*, New York 1868
- Obreen 1858
J.M. Obreen, *Catalogus der verzameling modellen van het Departement van Marine*, The Hague 1858
- Obreen 1884
J.M. Obreen et al., handwritten inventory list for items 944 to 1431, 1884, manuscript in HNA 476 RMA, inv. no. 1089
- Oost 1990
P. Oost, *123 jaar de 'Schorpioen' 1868-1990, s.l. c. 1990*
- Oostenburg 1986
J.B. Kist (ed.), *Van VOC tot Werkspoor. Het Amsterdamse industrieterrein Oostenburg*, Utrecht 1986
- Oosterbaan 1951
P. Oosterbaan, *Het Naundorff mysterie*, Amsterdam 1951
- Oosterling 1989
J.E. Oosterling, *Het korvet 'Lynx' in Zuid-Amerika, de Filippijnen en Oost-Indië 1823-1825. De Koninklijke Marine als instrument van het 'politiek systeem' van koning Willem I*, Zutphen 1989
- Orde Brown 1870
C. Orde Brown, *Ammunition: A Descriptive Treatise on the Different Projectiles, Charges, Fuzes, Rockets etc. at Present in Use for Land and Sea Service and on Other War Stores Manufactured in the Royal Laboratory*, 2 vols., London [1870]
- Osler 1990
A.G. Osler, *Mr Greathead's Lifeboats*, Newcastle upon Tyne 1990
- Oude schepen 1957
R. van Luttervelt, *Oude schepen / Old Ships*, Amsterdam 1957
- Oudijk van Putten 1831
A. Oudijk van Putte, 'Nieuwe uitvinding betrekkelijk de roerstellen', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* 1 (1831), pp. 239 ff.
- Oudemans 1865
J.A.C. Oudemans, 'Gemakkelijke methode om den stand van den spiegel van een patentcirkel van Pistor en Martins te bepalen en te rectificeren. Met eene plaat', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* 1 (1865), pp. 3-18 and pl.

Overstraaten 1850

J.P.C. Overstraaten, *Handleiding tot de kennis der artillerie voor de cadetten van alle wapenen. Krijgskundige leercursus ten gebruike der Koninklijke Militaire Akademie*, Breda 1850 (3rd ed.)

Pade 1972

E. Pade, *Kulsejlet og andre ældre ventilations-systemer. En kulturhistorisk skitse*, Copenhagen 1972

Padfield 1973

P. Padfield, *Guns at Sea*, London 1973

Paixhans 1821

J.H. Paixhans, *Nouvelle force maritime, ou exposé des moyens d'annuler la force des marines actuelles de hout-bord, et de donner à des navires très-petits, assez de puissance pour détruire les plus grands vaisseaux de guerre*, Paris 1821

Palm 1962

C.H.M. Palm, 'Vaartuigen en visvangst van Anjar Lor, Bantam, West Java', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 118 (1962), no. 2, pp. 217-70

Pâris 1841-1843

E. Pâris, *Essaie sur la construction naval des peuples extra-européens, ou, collection des navires et pirogues ...*, Paris 1841-43

Pâris 1855

E. Pâris, *Traité de l'hélice propulsive, s.l.* 1855

Pâris 1975-1976

E. Pâris, *Souvenirs de Marine*, facsimile, 3 vols., Grenoble 1975-76

Pâris 1992

E. Rieth (ed.) and E. Pâris, *Le voyage de la corvette, La Favorite, 1830-1832*, Paris 1992

Parlange 1968

M. Parlange, *Les signaux de la défense des côtes en Belgique, aux Pays-Bas et en Allemagne sous l'occupation française (1794-1814)*, The Hague/Brussels 1968

Pering 1819

R. Pering, *A Treatise on the Anchor*, Plymouth 1819

Perrin 1911

W.G. Perrin, 'British Naval Ensigns', *The Mariner's Mirror* 1 (1911), no. 7, pp. 167-72

Peters 2013

A. Peters, *Ship Decoration 1630-1780*, Barnsley 2013

Petrejus 1945

E.W. Petrejus, *Modelling the Brig-of-War 'Irene': A Handbook for the Building of Historical Ship-Models*, Hengelo [c. 1945]

Petrejus 1971

E.W. Petrejus, *Oude zeilschepen en hun modellen*, Bussum 1971

Petrejus 1974

- E.W. Petrejus, *Nederlandse zeilschepen in de negentiende eeuw*, Bussum 1974
- Pfeiffer 1926
J.P. Pfeiffer, *De houtsoorten van Suriname*, 2 vols., vol. 1, Amsterdam 1926
(*Meededelingen van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut Amsterdam*, vol. 22)
- Pike 1856
Pike's Illustrated Catalogue of Scientific and Medical Instruments, New York 1856
- Pilaar 1828
J.C. Pilaar, *Proeve van eene handleiding tot de kennis der zee-artillerie*, Delft 1828
- Pilaar 1857
J.C. Pilaar, *Handleiding tot de kennis van het tuig, de masten, zeilen, enz. van het schip*, Vlissingen 1857 (rev. ed. by G.P.J. Mossel)
- Pilaar 1858
J.C. Pilaar, *Handleiding tot de kennis van het tuig, de masten, zeilen, enz. van het schip*, Amsterdam 1858 (3rd ed. rev. by G.P.J. Mossel)
- Plaat 1794
J. Plaat, *Beschrijving en afbeelding der telegraphe*, The Hague 1794
- Pool 2001
M. Pool et al., 'Vergeten vlaggen. De trofeeën van het eskader-Van Braam in de Indische Archipel, 1784', *Armamentaria* 36 (2001), pp. 51-72
- Poortenaar 1930
J. Poortenaar, *An Artist in the Tropics*, London 1930
- Preaux 1837
Preaux, *Manuel de l'artification sur la fabrication des etoupilles-fulminantes*, Rochefort 1837
- Preston & Major 2007
A. Preston and J. Major, *Send a Gunboat: The Victorian Navy and Supremacy at Sea 1854-1904*, London 2007 (rev. ed.)
- Pritchett 1899
R.T. Pritchett, *Pen and Pencil Sketches of Shipping and Craft All Around the World*, London 1899
- Prud'homme van Reine 1990
R.B. Prud'homme van Reine, *Jan Hendrik van Kinsbergen 1735-1819. Admiraal en filantroop*, Bussum 1990
- Prud'homme van Reine 2011
R.B. Prud'homme van Reine, 'De Ruyter in Paint' in J.R. Bruijn et al. (eds.), *De Ruyter: Dutch Admiral*, Rotterdam 2011, pp. 218-44
- Prud'homme van Reine 2016
R.B. Prud'homme van Reine, *Liever niet de lucht in. De omstreden zelfmoordaanslag van Jan Carel van Speijk*, Amsterdam 2016
- Purves 1951

- A.A. Purves, 'The Functions of the Union Flag', *The Mariner's Mirror* 37 (1951), no. 3, pp. 231-36
- Puype 1976
J.P. Puype, 'Scheepswapens uit de tijd van Michiel de Ruyter', *De wapenverzamelaar* 14 (1976), pp. 3-25
- Puype 1981a
J.P. Puype, 'The Introduction of the Carronade into the Dutch Naval Service in the Late 18th Century', in R.D. Smith (ed.), *British Naval Armaments, s.l.* 1981, pp. 29-39 (*Royal Armoury's Conference Proceedings*, vol. 1)
- Puype 1981b
J.P. Puype, *Blanke wapens. Nederlandse slag- en steekwapens sinds 1600 ...*, Lochem/Popperinge 1981
- Puype 2016
J.P. Puype, 'Wapens ter zee in de tijd van Michiel de Ruyter (deel II)', *Scheepshistorie* 21 (2016), pp. 104-12
- Randier 1980
J. Randier (trans. J. Noordegraaf), *Nautische instrumenten*, Deventer/Antwerpen 1980
- Raven 1982
G.J.A. Raven, 'Bronnen voor de geschiedschrijving van de Admiraliteit van Friesland', *Jaarverslag Fries Scheepvaartmuseum en Oudheidkamer* (1982), pp. 84-87
- Reglementen* 1856
Reglementen op de exercitien met het geschut aan boord van de schepen en vaartuigen van oorlog der Koninklijke Nederlandsche Marine, Den Haag 1856, vol. 2, p. 109, pl. XIV
- Reid Marcil 1988
E. Reid Marcil, 'Ship-Rigged Rafts and the Export of Quebec Timber', *The American Neptune* 48 (1988), no. 1, pp. 77-86
- Reinders 1989
R. Reinders, 'Scheepsarcheologie in Nederland', in KNOB (ed.), *Verantwoord onder water*, Amsterdam/Zutphen 1989, pp. 15-40
- Rentenaar 1971
R. Rentenaar (ed.), *Van Swindens vergelijkingstafels van lengtematen en landmaten*, 2 vols., Wageningen 1971
- Restoring for the Future* 2010
K. Keijer et al., *Restoring for the Future*, Amsterdam 2010
- Reynaert 2007
J. Reynaert, *Tegen de stroom oproeien. Scheepsbouw bij de Zeeuwse admiraliteit tijdens de eerste helft van de 18de eeuw*, Gent 2007 (thesis Universiteit Gent)
- Ried 1981
W. Ried, *Segler der Sieben Meere*, Oldenburg 1981
- Rijk 1822

- J.C. Rijk, *Handleiding tot de kennis van den scheepsbouw, s.l.* 1822
- Rijk 1825
- J.C. Rijk, *Generaal Rapport Z.M. Pallas, s.l.* 1825, manuscript with 6 appendices in HSM, inv. no. NII (03144)
- Rinkes, Van Zalinge & De Roever 1925
- D.A. Rinkes et al. (eds.), *Het Indische boek der zee*, Batavia/Leiden 1925
- Risberg 1938
- N.J.A. Risberg, *Den optiska telegraphens historia i Sverige 1794-1881*, Stockholm 1938
- Roberts 1992
- D.H. Roberts, *Eighteenth Century Shipbuilding: Remarks on the Navies of the English and the Dutch, ... by Blaise Ollivier, s.l.* 1737 (facsimile Rotherfield 1992)
- Robertson 1921
- F.L. Robertson, *The Evolution of Naval Armament*, London 1921 (reprint 1968)
- Robison & Robison 1940
- S.S. Robinson and M.L. Robinson, *A History of Naval Tactics from 1530-1930: The Evolution of Tactical Maxims*, Annapolis 1940
- Rodger 2004
- N.A.M. Rodger, *The Command of the Ocean: A Naval History of Britain, 1649-1815*, New York/London 2004
- Röding 1798
- J.H. Röding, *Allgemeines Wörterbuch der Marine*, 4 vols., Hamburg/Leipzig 1794-98 (reprint ed. Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis, Amsterdam 1969)
- Roentgen 1825
- G.M. Roentgen, *Verhandeling over de stoomboten*, Utrecht 1825
- Roeper & Wildeman 1996
- V.D. Roeper and G.J.D. Wildeman, *Reizen op papier. Journalen en reisverslagen van Nederlandse ontdekkingsreizigers, kooplieden en avonturiers*, Zutphen 1996
- Roest 1842
- C. Roest, *Het marine stoomwerktuig beschreven in de vorm van een woordenboek, s.l.* 1842
- Roest 1843a
- C. Roest, 'Het stoomschip Archimedes voor Amsterdam', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1843), pp. 437-48
- Roest 1843b
- C. Roest et. al., 'Rapporten van een commissie welke in de october des jaars 1840 op last van ZE Minister van Marine en Koloniën met ZM Stoomschip Etna naar Londen is geweest tot onderzoek van de in Engeland geöctrooieerde spinmachines voor hennepgartens van de Heeren Gebr. Blyth aldaar, alsmede tot het doen van andere onderzoekingen betreffelijk den scheepsbouw, de stoomschepen en de stoomwerktuigen', *Verhandelingen en berigten betreffelijk het zeewezen* (1843), no. 3, pp. 148-96
- Rogers 1970

- P.G. Rogers, *The Dutch in the Medway*, London/New York 1970
- Roland 1978
A. Roland, *Underwater Warfare in the Age of Sail*, Ontario 1978
- Romberg 1871a
H. Romberg, *Recherches theoriques et pratiques sur les fusées pour projectiles creux. Description des fusées en usage. Étude sur les fusées a double effet*, Brussels 1871
- Romberg 1871b
H. Romberg, *Fusées prussiennes. Modifications proposées. Appendice aux recherches théoriques et pratiques sur les fusées*, Brussels 1871
- Roodhuyzen 1998
D.J.A. Roodhuyzen-van Breda Vriesman, *In woelig vaarwater. Marineofficieren in de jaren 1779-1802*, Amsterdam 1998
- Roodhuyzen 2003
T. Roodhuyzen, *De Admiraliteit van Friesland*, Franeker 2003
- Rooseboom 1950
M. Rooseboom, *Bijdrage tot de geschiedenis der instrumentenmakerskunst in de Noordelijke Nederlanden tot omstreeks 1840*, Leiden 1950
- Roth 1989
R. Roth, 'A Proposed Standard in the Reporting of Historic Artillery', *The International Journal of Nautical Archeology and Underwater Exploration* 18 (1989), no. 3, pp. 191-202
- Rozendaal & Stevens 2001
R.H. Rozendaal and H. Stevens, *Schepen op schaal*, Dordrecht 2001
- Saint Denis 1993
G. de Saint Denis, 'Télégraphes et sémaphores en Europe du nord-ouest fin XVIIIe-début XIXème siècle', in *Bicentenaire du télégraphe Chappe. Colloque international des 13-14-15 Octobre 1993* (Fédération Nationale des Associations de personnel des Postes et Télécommunications pour la Recherche Historique) 1993, pp. 181-91
- Saint Remy 1702
S. de Saint Remy, *Mémoires d'artillerie*, Amsterdam 1702
- Sanders 2013
G. Sanders, *Het present van staat. De gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal, 1588-1795*, Hilversum 2013
- Schaap 1982
C.W.J. Schaap, 'De Admiraliteit van Friesland. Haar vlagofficieren en schepen', in *Jaarverslag Fries Scheepvaartmuseum en Oudheidkamer* (1982), pp. 43-77
- Schatkamer der scheepvaart* 1974
Schatkamer der scheepvaart, exh. cat. Rotterdam (Maritiem Museum 'Prins Hendrik') 1974
- Scheerboom 1833
A. Scheerboom, *A Brief Account of the Royal Patent Ship & Life Preservers Invented by A. Scheerboom and Co.*, London 1833

Scheffer 1858

C. Scheffer, 'Het afbrengen van ZM stoomschip "Cycloop", van het strand nabij Zandvoort', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeezezen* (1858), no. 2, pp. 229-45

Scheffer 1978

P. Scheffer, *Rapport betreffende inschaling modellen behorende tot de verzameling van het Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam, s.l.* 1978, manuscript in HSM, inv. no. NII (02667)

Scheltema de Heere 1931-1932

S. de H., 'De eerste Nederlandsche pantserschepen', *Ons Zeewezen* 30 (1931), pp. 306-17, 344-50, 382-87, 420-26 and *Ons Zeewezen* 31 (1932), pp. 4-9, 42-48

Schepman 1987

J. Schepman, *De Franse semafoor type Depillon*, Flushing 1987, manuscript in RMA, folder NG-MC-810/825 (telegrafen)

Schmoelzl 1858-1859

J. Schmoelzl (trans. A.G. Kempers), *Nieuwere wapenleer. Handleiding tot de kennis en beoefening der vuurwapens van der tegenwoordige tijd*, 2 vols., The Hague 1858-59 (2nd ed.)

Schoep & Schuilenburg 1950

C.J. Schoep and A. Schuilenburg, *Ovens*, Deventer 1950 (*Theorie van het bakkersvak*, vol. 6)

Schokkenbroek & Zonneville-Heyning 1995

J.C.A. Schokkenbroek and C.E. Zonneville-Heyning, *Kunst op het water. Nederlandse scheepssier 1650-1850*, Zutphen 1995

Schokker 1861

H.W. Schokker, *Handboek voor den kennis van den scheepsbouw, vnl. met het oog op het Amerikaansche stelsel. Naar de geschriften van J.W. Griffiths e.a.*, Amsterdam 1856-61

Schuijt 1832

P. Schuijt, 'Voorstellen tot vervanging van de luchtpoortjes en poortluikjes der fregatten, door luchtkokers tusschen de inhouten en vlakke lichtglazen in de buitenhuid. Met afb.', *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 3 (1832), pp. 92 ff.

Sebert & De Poyen 1879

H. Sebert and H. de Poyen, *Rechèrches historiques et technologiques sur les organes mécaniques des affuts. Avec planches en figures*, Paris 1879

Seifert 1962

G. Seifert, *Schwert, Degen, Säbel*, Hamburg 1962

Sesseler 1823

J.W. Sesseler, *Handboek ter vervaardiging van ernstvuurwerken zoals die bij de Nederlansche land- en zeemagt in gebruik zijn*, Delft 1823

's-Gravensande 1742

W.J. 's-Gravensande, *Physica Elementa Mathematica*, Leiden 1742

Sigmond 1989

J.P. Sigmond, *Nederlandse zeehavens tussen 1500 en 1800*, Amsterdam 1989

Sigmond & Kloek 2014

J.P. Sigmond and W.T. Kloek, *Sea Battles in the Dutch Golden Age*, Zwolle 2014

Simpson 1873

E. Simpson, *Report on a Naval Mission to Europe: Especially Devoted to the Material and Construction of Artillery*, s.l. 1873

Singer 1957-1958

C. Singer et al. (eds.), *A History of Technology*, 5 vols., Oxford 1957-58

Sint Nicolaas 2007

E. Sint Nicolaas, 'Drie "Indische kanonnen" en hun geschiedenis', *Bulletin van het Rijksmuseum* 55 (2007), pp. 40-57

Smith 1938

E.C. Smith, *A Short History of Naval and Marine Engineering*, Cambridge 1938

Smith 1977

D. Smith, 'The Use of Models in 19th Century British Suspension Bridge Design', *History of Technology* 2 (1977), pp. 169-214

Spits 2004

E.K. Spits, '1727. Drie Engelse scheepsbouwers arriveren in Amsterdam', in R. Daalder (ed.), *Maritieme geschiedenis van Nederland in 70 hoogtepunten 1500-2000*, Amsterdam 2004, pp. 70-72

Spratt 1953

H.P. Spratt, *Handbook of the Collections Illustrating Marine Engineering: Descriptive Catalogue*, [London 1953]

Staring 1885

Staring's lijst van alle binnen- en buitenlandsche maten, gewichten en munten, zoowel de vroegere als die van den tegenwoordigen tijd, met hunne onderlinge vergelijking en herleiding, benevens ..., Schoonhoven 1885 (3rd rev. ed.)

Starkey 2012

D. Starkey, *Royal River: Power, Pageantry & the Thames*, exh. cat. London (National Maritime Museum Greenwich) 2012

STE 1982

Sesam Technische Encyclopedie, Wiesbaden, 3 vols., Baarn 1982

Steffens 1926

W. Steffens, *Kort overzicht uit de geschiedenis der bebakening van vaarwaters, reeden, enz. in den O.I. archipel*, s.l. 1926

Stevens 1995

H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995

Stevens 2015

- H. Stevens, *Bitter Spice: Indonesia and The Netherlands from 1600*, Amsterdam 2015, pp. 66-81 (published in Dutch as *Gepeperd verleden. Indonesië en Nederland sinds 1600*)
- Suttorp 1952
L.C. Suttorp, 'De betekenis van het verblijf van Naundorff in Nederland', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 65 (1952), pp. 86-98
- Swart 1851
J. Swart, 'Korte aanteekening betreffende de tijd-inrigting te Batavia', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeewezen* (1851), pp. 176-78
- Sweeney 1970
J.B. Sweeney, *A Pictorial History of Oceanographic Submersibles*, New York 1970
- 't Hooft 1915
C.G. 't Hooft, 'Onze vloot in de schilderkunst', in *Feestbundel, Abraham Bredius aangeboden den achttiende April 1915*, Amsterdam 1915, pp. 13-108
- Taylor 1966
E.G.R. Taylor, *The Mathematical Practitioners of Hanoverian England 1714-1840*, Cambridge 1966
- Teitler, Van Dissel & à Campo 2005
G. Teitler et al., *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische Archipel*, Amsterdam 2005 (*Bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis*, vol. 15)
- Ten Brink & Schell 1954
E.A.B.J. ten Brink and C.W.L. Schell, *Geschiedenis van de Rijkstelegraaf 1852-1952*, The Hague 1954
- Ten Brink 1957
E.A.B.J. ten Brink, 'De optische telegraaf van Claude Chappe en zijn toepassing in Nederland tijdens de inlijving', *Publicaties van het Genootschap voor Napoleontische Studiën* 10 (1957), pp. 337-59
- Texier 1792
N. de Texier, *Recherches sur l'artillerie*, s.l. 1792
- Thomas 1859
L. Thomas, *A Practical Treatise on the Application of the Principle of the Rifle to Guns and Mortars of Every Calibre, to Which is Added a New Theory of the Initial Action and Force of Fired Gunpowder*, London 1859 (4th ed.)
- Tideman H73
B.J. Tideman, *Bestek boomzagerij Amsterdam, s.l. s.a.*, manuscript in HSM, inv. no. A.0356 [no. 0005]
- Tideman 1858
B.J. Tideman, 'Rapport van genomene proeven over de werking van het roer', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeewezen* (1858), no. 1, pp. 430-36 and pl.
- Tideman 1859
B.J. Tideman, *Verhandeling over de scheepsbouwkunde als wetenschap. Zamengesteld*

- vooral met het oog op het geheel stelselmatig ontwerpen van stoomschepen, voor oorlogsmarine en koopvaardij, s.l. 1859*
- Tideman 1861a
B.J. Tideman, *Woordenboek van scheepsbouw, s.l. 1861*
- Tideman 1861b
B.J. Tideman, 'Studiën over scheepsbouw en wat daarop betrekking heeft. Geblindeerde of met ijzer bekleede oorlogsschepen', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1862), no. 2, pp. 257-86 and pl.
- Tideman 1861c
B.J. Tideman, 'Studiën over scheepsbouw en wat daarop betrekking heeft. Verdedigende wapenen der marine', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1861), no. 2, pp. 193-201
- Tideman 1862a
[B.J. Tideman], 'Het Materieel der Marine. 26 stellingen medegedeeld met het oog op de te houden enquête over de zeemagt', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1862), no. 2, pp. 3-25
- Tideman 1862b
B.J. Tideman, *Het materieel der Kon. Ned. Marine, gelijk het is en gelijk het zijn moet, s.l. 1862*
- Tideman 1876-1880
B.J. Tideman, *Memoriaal van de Marine, bevattende opgaven betreffende de afmetingen, constructie, ... van Nederlandsche oorlogsschepen en omtrent enige havens, dokken, sluisen, werven enz., Amsterdam 1876-80*
- Timmermann 1962
G. Timmermann, 'Das Eindringen der Naturwissenschaft in das Schiffbauhandwerk', *Deutsches Museum. Abhandlungen und Berichte* 3 (1962), pp. 5-54
- Torpedocommissie 1866
Torpedo-commissie & Commissie tot de beproeving van watermijnen, *Verslagen van de commissies van de beproeving van watermijnen en electro schokmijnen te Brielle, s.l. [1866]*, 6 manuscripts in NIMH Losse stukken 965
- Trajano de Carvalho 1856-1857
J.G. van Gendt Jr., 'Over de zamenstelling van zeebakens, boeien enz. Uittreksel uit "The Mechanics' Magazine"', nov. 1858, p. 485', *Uittreksels uit vreemde werken van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs* (1856-57), pp. 16-17, pl. II, fig. 2
- Trajano de Carvalho 1857-1858
'Een verbeterde drijvende boei of baken. Uittreksel uit "The Mechanics' Magazine"', sept. 1857, p. 250', *Uittreksels uit vreemde werken Koninklijk Instituut van Ingenieurs* (1858-60), pp. 94-95
- Treadwell 1856
D. Treadwell, *On the Practicability of Constructing Cannon of Great Caliber, Capable of*

- Enduring Long Continued Use under Full Charges. From the Memoirs of the American Academy*, Cambridge 1856
- Treatise on Ammunition* 1874
- Treatise on Ammunition*, London 1874
- Treherne 1977
- A. Treherne, *The Massey Family*, Newcastle under Lyme 1977
- Trésors* 2006
- F. Chapelay (ed.), *Trésors du Musée national de la Marine*, Paris 2006
- Tromp 1826
- A.E. Tromp, *Rapport eener reis naar sommige havens van Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika*, 2 vols., s.l. 1826, manuscript in HSM, inv. no. B.0216(0206)
- Tromp 1831a
- A.E. Tromp, 'De zamenstelling der roerstellen, naar de uitvinding van John Lihou', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* 1 (1831), pp. 243 ff.
- Tromp 1831b
- A.E. Tromp, 'Over de uitgevonden zamenstellen, tot aanzetting van het want aan boord der schepen, ter vervanging van de thans gebruikelijke juffers en taliereepen. Met eene plaat', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* (1831), vol. 1, pp. 48 ff., 166 ff.
- Tromp 1831-1832
- A.E. Tromp, 'Verhandeling over een geheel nieuw verband tot het tegengaan der doorzetting van schepen, uitgevonden door C. Soetermeer. Met 2 platen', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* 1 (1831), pp. 139 ff. and *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* (1832), pp. 28 ff.
- Tromp 1832
- A.E. Tromp, 'Het gebruik van ijzeren ketting-kabelaring', *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* 2 (1832), pp. 264 ff.
- Tromp 1851
- A.E. Tromp, 'Aanleg en gemaakte veranderingen aan het dok der Marine te Vlissingen en de daar voor liggende grote zeesluis, met vermelding van belangrijke bijzonderheden der constructie en andere', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1851), pp. 531-78, 791-842
- Tromp 1862
- A.E. Tromp, 'Rapport der Commissie, ingesteld tot beantwoording van vraagpunten betreffende het Pantseren van Schepen en Vaartuigen van Oorlog', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1862), no. 2, pp. 228-38
- Tromp & Strootman 1865-1866
- A.E. Tromp and J. Strootman, 'IJzeren drijvend droogdok voor de dienst der Marine in Oost-Indië', *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs* (1865-66), pp. 10-18, pl. 4-9
- Tucker 1990

- S. Tucker, *Arming the Fleet: U.S. Navy Ordnance in the Muzzle-Loading Era*, Annapolis 1990
- Tucker 2000
S.C. Tucker, *Handbook of 19th Century Naval Warfare*, Stroud 2000
- Turk 1848
L.K. Turk, *Gegevens en tekeningen van geschut en munitie, verstrekt op verschillende schepen en sloepen van de Koninklijke Marine, s.l.* [c. 1848], manuscript in NSM, inv. no. A.0356(0006)
- Turk 1855
L.K. Turk, *Opgaven en berekeningen van Zr. Ms. schepen van oorlog*, The Hague 1855
- Turk 1861
L.K. Turk, 'Over het veranderen van een lineschip van 84 stukken tot drijvende batterij', *Mededeelingen betreffende het zeezezen* (1861), no. 2, pp. 1-12
- Turk 1862
L.K. Turk, *Mededeeling omtrent het ontwerpen en den bouw van Z.M. fregat met stoomvermogen Evertsen*, Flushing 1862
- Turner 1973
G.I'E. Turner, *Van Marum's Scientific Instruments in Teyler's Museum*, in E. Lefebvre and J.G. de Bruijn (eds.), *Martinus van Marum: Life and Work*, 6 vols., vol. 2, Leiden 1973, pp. 127-401
- Turner 1983
G.I'E. Turner, *Nineteenth-Century Scientific Instruments*, London/Berkeley 1983
- Tutein Nolthenius 1878-1879
H. Tutein Nolthenius, *Artillerie cursus 1878/1879, s.l.* 1878-79, manuscript in KIM PTV 9 (1-2)
- Udemans 1757
W. Udemans, *Korte verhandeling van de Nederlandsche scheepsbouw*, Middelburg/Amsterdam 1757
- Urania 1835-1836
Journal van de Urania, s.l. 1835-36, manuscript in HSM, inv. no. A.0853(01)
- Valk 1841
L. Valk, 'Beschrijving van 's Rijks grootste kustverlichting, staande op het West-einde van het eiland Schouwen. Met 4 platen', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1841), pp. 768-90
- Van Alphen 2010
M.A. van Alphen, 'Van Speyk. Trendsetter of trendvolger?', in M. Ebben et al. (eds.), *Alle streken van het kompas. Maritieme geschiedenis in Nederland*, Zutphen 2010, pp. 53-71
- Van Anrooij 1991
F. van Anrooij et al., *Herman Willem Daendels 1762-1818. Geldersman, patriot, jacobijn, generaal, hereboer, maarschalk, gouverneur. Van Hattem naar St George del Mina*, exh.

- cat. Amsterdam (Rijksmuseum) 1991
- Van Beeck Calkoen 1805
J.F. van Beeck Calkoen, *Wiskundige scheeps-bouw en bestuur*, Amsterdam 1805
- Van Beuzekom 1979
B. van Beuzekom, *Van watergeus tot Schorpioen. Vier eeuwen Gorcum en de marine*, Gorinchem 1979
- Van Beylen 1969
J. van Beylen, *Répertoire des musées et collections de marine / Repertory of maritime museums and collections*, Antwerp 1966-69
- Van Beylen 1970
J. van Beylen, *Schepen van de Nederlanden. Van de late middeleeuwen tot het einde van de 17de eeuw*, Amsterdam 1970
- Van Beylen 1982
J. van Beylen, 'De hengst', *Jaarverslag Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum* (1982), pp. 30-36
- Van Beylen 1985
J. van Beylen, *Zeilvaart-lexicon. Maritiem woordenboek*, Weesp 1985
- Van Bruggen 1970
B.E. van Bruggen, 'Beschouwingen over het aangeven van de hoofdafmetingen van de Nederlandse zeeschepen en de daarbij gebruikte maateenheden', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 20 (1970), pp. 25-34
- Van Bruggen 1971
B.E. van Bruggen, 'Beschouwingen over de ontwikkeling van de spantconstructie van Nederlandse oorlogsschepen 1600-1800', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 22 (1971), pp. 29-33
- Van Bruggen 1974
B.E. van Bruggen, 'Aspekten van de bouw van oorlogsschepen in de Republiek tijdens de achttiende eeuw', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 28-29 (1974), pp. 29-42, pp. 5-21
- Van Bruggen 1976-1978
B.E. van Bruggen, 'Schepen, ontwerp en bouw', in G. Asaert et al. (eds.), *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, 4 vols., Bussum 1976-78, vol. 3, 1977
- Van Cittert 1928-1929
P.H. van Cittert, 'Over vochtwegers', *De Natuur* (1928), p. 265 and *De Natuur* (1929), pl. 1
- Van den Bosch 1823
E.B. van den Bosch, 'Verschillende zeevaartkundige berigten', *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* (1823), pp. 727-40
- Van den Bosch 1852
D. van den Bosch, *Verklaring van het stoomwerktuig*, Amsterdam 1852
- Van den Brandhof 1977

- M. van den Brandhof, *Vlaggen, vaandels en standaarden van het Rijksmuseum. Een geïllustreerde catalogus*, Amsterdam 1977
- Van der Aa 1802-1807
C. van der Aa, *Geschiedenis van den jongst-geëindigden oorlog, (1793-1802), tot op het sluiten van den vrede te Amiëns, bijzonder met betrekking tot de Bataafsche Republiek. Uit de beste authentique stukken, berichten, aantekeningen, en andere echte bronnen bijeengezameld en in order gebragt*, 10 vols., Amsterdam 1802-08
- Van der Aa 1852-1878
A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, 21 vols., Haarlem 1852-78
- Van der Biezen 2013
H. van der Biezen, 'Hellevoetsluis', *Scheepshistorie* 15 (2013), pp. 32-47
- Van der Biezen 2014
H. van der Biezen, 'Licht op Texel', *Scheepshistorie* 17 (2014), pp. 110-17
- Van der Burght 1989
C. van der Burght, *Rapport. Technisch onderzoek Congreve raketten*, Flushing 1989, manuscript in RMA, folder NG-MC-1027
- Van der Ham 2013
G. van der Ham, *De geschiedenis van Nederland in 100 voorwerpen*, Amsterdam 2013
- Van der Ham 2016
G. van der Ham, *Tarnished Gold: The Netherlands and Ghana, 1593-1872 (Dof goud. Ghana en Nederland sinds 1593)*, Amsterdam 2016
- Van der Muelen 1807
L. van der Muelen, *Handleiding in de artillerie. Bestemd tot het geven van onderwijs, op het kadetten instituut der Marine van zijn Majesteit den koning van Holland*, Rotterdam 1807
- Van der Pols 1984
K. van der Pols, *De ontwikkeling van het wateropvoerwerktuig in Nederland 1770-1870*, Delft 1984
- Van der Speck Obreen 1840
H.A. van der Speck Obreen, *Aanleiding tot de kennis van het beschouwende gedeelte der scheepsbouwkunde*, Amsterdam 1840
- Van der Speck Obreen 1842
H.A. van der Speck Obreen, *Verhandeling over de zamenstelling en het verband der zeilschepen*, Medemblik 1842
- Van der Tollen 1699
G. van der Tollen, *Het nieuwe licht der bosschieterye, zynde een volkomen onderwysinge van het konstapelschap, so ter zee als te lande ...*, Amsterdam 1699
- Van der Veen 1981
R. van der Veen, *Vuurtorens. Over vierboeten, lichtwachters en markante bouwwerken*, Groningen/Bussum 1981
- Van der Vliet 2012

- J. van der Vliet, 'De "night life-buoy" van Thomas Cook. Een opmerkelijk reddingstoestel', *Scheepshistorie* 13 (2012), pp. 120-25
- Van der Vliet 2014
- J. van der Vliet, 'Nieuw licht op een oud vuurtorenmodel', *Scheepshistorie* 17 (2014), pp. 104-09
- Van der Vlis 1970
- D. van der Vlis, 'Het stoomschip "Pylades" 1826-1835', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis* 21 (1970), pp. 17-22
- Van der Vlis 1976
- J.A. van der Vlis, *'t Lant van Texel*, Den Burg 1976
- Van der Werf 1859
- N. van der Werf, 'Rapport en beschrijving van het anker Securitas', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeewezen* (1859), no. 1, pp. 72-80
- Vandevelde & Sluyterman 1866
- J.A. Vandevelde and W. Sluyterman van Loo, *Rapport van een cursus over watermijnen en electro schokmijnen, gegeven door M.F. Maury te Londen in 1866*, manuscript in NIMH Losse stukken 966
- Van Dijk 1987
- A. van Dijk, *Voor Pampus. De ontwikkeling van de scheepsbouw bij de Koninklijke Marine omstreeks 1860*, Amsterdam/The Hague 1987 (Bijdragen tot de Nederlandse Marinegeschiedenis, vol. 4)
- Van Driel 1924
- A. van Driel, *Scheepsmeting. Historische en critische studie over tonnenmeting, s.l.* 1924
- Van Dulm & Weber 1964
- J.F. van Dulm and R.E.J. Weber, 'Roem en rampspoed van ons Nationaal Museum van het Zeewezen', *Bijdragen van de Nederlandsche Vereniging voor Zeegeschiedenis* 8 (1964), pp. 2-13
- Van Emden 1964
- F.J.G. van Emden and W. Brandt, *Kleurig memoriaal van de Hollanders op Oud-Java*, Amsterdam 1964
- Van Erp 1923
- H.D. van Erp, 'Voorstellingen van vaartuigen op de reliëfs van den Borobudur', *Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw* 8 (1923), pp. 227-55
- Van Gelder & Van der Waals 1992
- R. van Gelder and J. van der Waals, *Een wereldreiziger op papier. De atlas van Laurens van der Hem (1621-1678)*, Amsterdam/Gent 1992
- Van Goens 1861-1865
- H. van Goens, *Handleiding tot de kennis van de zee-artillerie*, Rotterdam 1861-65
- Van Grol 1931
- H.G. van Grol, *De geschiedenis der oude havens van Vlissingen, alsmede de invloed van*

- Oranje op hare verdere ontwikkeling*, Flushing 1931
- Van Haeften 1877
A.C. van Haeften, 'Beschrijving van het sloepsval met propgatsluiting. Met eene plaat', *Tijdschrift voor het zeezezen* (1877), pp. 101-05
- Van Heuvel 1978
W.J. van Heuvel, 'Vuurtorens en het bouwen met gietijzer', *Polytechnisch Tijdschrift. Bouwkunde, wegen- en waterbouw* 33 (1978), no. 11, pp. 648-58
- Van Hoey Schilthouwer 1827
A. van Hoey Schilthouwer van Oostee, *Beschrijving wegens het gieten van het metalen kanon in 's Rijks - Geschutgieterij, te 's-Hage, met platen en tafelen*, The Hague 1827
- Van Hooff 1990
W.H.P.M. van Hooff, *In het rijk van de Nederlandse Vulcanus. De Nederlandse machinijverheid 1825-1914. Een historische bedrijfstakverkenning*, Amsterdam 1990
- Van Hüssem 1799
B. van Hüssem, *Middelen om het water ... volkomen te zuiveren, als het stinkend en bedorven is*, Amsterdam 1799
- Van Loon 1820
F. van Loon, *Beschouwing van Nederlands scheepsbouw met betrekking tot deszelfs zeilaadje, s.l.* 1820
- Van Loon 1838
F. van Loon, *Handleiding tot den burgerlijken scheepsbouw, s.l.* 1838
- Van Lutterveld 1948
R. van Luttervelt, *Beredeneerde inventarislijst van de verzameling oude vlaggen aanwezig op het Koninklijk Paleis te Amsterdam*, [Amsterdam] 1948, photocopy of manuscript in RMA, folder NG-MC-1889-83/85 (vlaggen)
- Van Luttervelt 1957
R. van Luttervelt, 'Herinneringen aan Michiel Adriaenszoon de Ruyter in het Rijksmuseum', *Bulletin van het Rijksmuseum* 5 (1957), no. 2, pp. 27-71
- Van Natrus 1734
L. van Natrus et al., *Groot Volkomen Moolenboek*, 2 vols., vol. 1, Amsterdam 1734
- Van Nispen 1991
W. van Nispen, *De Teems in brant. Een verzameling teksten en afbeeldingen rond de Tweede Engelse Zeeoorlog (1665-1667)*, Hilversum 1991
- Van Oordt 1849
J.W.L. van Oordt, 'Over de zamenstelling der drijvende drooge dokken', *Verhandelingen Koninklijk Instituut van Ingenieurs* 2 (1849), pp. 15-36
- Van Oosterzee 1878
A. van Oosterzee (ed.), *De wereldtentoonstelling van 1878 te Parijs*, Amsterdam 1878
- Van Rees 1859
P.A. van Rees and P.M. Brutel de la Rivière, *Memorandum voor den jeugdigen zeeofficier*,

- Nieuwediep 1859
- Van Rees 1941
B. van Rees, *Gereedschappen en gereedschapswerktuigen voor de metaalbewerking ...*, 2 vols., vol. 1, Haarlem 1941
- Van Riemsdijk-Pâris 1889-1890
Correspondentie tussen Jhr. (B.W.F.) van Riemsdijk, toenmalig directeur van het Nederlandsch Museum en den admiraal (E.) Pâris, toenmalig directeur van het Musée de la Marine te Parijs, s.l. 1889-90, manuscript in HSM, inv. no. NII (02675)
- Van Romburgh 1989
C.P.P. van Romburgh, *De Hollandse kustbeseining. De Franse invloed op de technische en organisatorische ontwikkeling van de kusttelegrafien 1794-1813*, Leiden 1989 (diss. Rijksuniversiteit Leiden)
- Van Romburgh 1993
C.P.P. van Romburgh, 'Les télégraphes bataves 1794-1801', in Fédération Nationale des Associations de personnel des Postes et Télécommunications pour la Recherche Historique (ed.), *Bicentenaire du télégraphe Chappe. Colloque international des 13-14-15 Octobre, s.l. 1993*, pp. 35-40
- Van Romburgh 1995
C.C.P. van Romburgh, 'De revolutionaire verreschrijver', in H. Stevens (ed.), *The Art of Technology: The Navy Model Collection in the Amsterdam Rijksmuseum*, Amsterdam/Wormer 1995, pp. 30-33
- Van Romburgh 2004
C.P.P. van Romburgh, '1803. VerHuell treft geheime voorbereidingen voor invasie in Engeland', in R. Daalder (ed.), *Maritieme geschiedenis van Nederland in 70 hoogtepunten 1500-2000*, Amsterdam 2004, pp. 94-98
- Van Suchtelen 1975
H. van Suchtelen, *De bouwwijze van de Scheveningse vuurtoren*, Scheveningen 1975.
- Van Suchtelen 1978
H. van Suchtelen, 'Gietijzeren vuurtorens', in P. Nijhof and J.M. Bos (eds.), *Monumenten van bedrijf en techniek*, Zutphen 1978, pp. 163-86
- Van Swinden 1786
J.H. van Swinden, *Positiones Physicae, quas, annuo labore, in scholis privatis explicat, experimentis illustrat, et auditorum suorum meditationi proponit*, 2 vols., Harderwijk 1786
- Van Wallenburg 2008
J.A. van Wallenburg, *Als 't diep verloopt verset men de bakens. De ontwikkeling van tonnen en boeien door de eeuwen heen*, Amsterdam 2008
- Van Waning & Van der Moer 1981
C.J.W. van Waning and A. van der Moer, *Dese aengenaeme tocht. Chatham 1667 herbezien door zeemansogen*, Zutphen 1981
- Van Yk 1697

- C. van Yk, *De Nederlandsche scheepsbouw-konst open gestelt*, Amsterdam 1697
- Van Zuiden 1916
D.S. van Zuiden, 'Nieuwe bijdrage tot de kennis van de Hollandsch-Russische relaties in de 16de-18de eeuw', *Economisch Historisch Jaarboek* 2 (1916), pp. 258-95
- Van Zuidland 2016
J. van Zuidland, 'John Penn's trunk stoommachine', *Scheepshistorie* 22 (2016), pp. 108-09
- Van Zwijndregt 1756
P.P. van Zwijndregt, *De groote Nederlandsch scheepsbouw op proportionale reegel voorgesteld, s.l.* [c. 1756], manuscript in HSM, inv. no. S.0491 (published in Hoving & Lemmers 2001)
- Van Zwijndregt 1757
L. van Zwijndregt, *Verhandeling van den Hollandschen scheepsbouw raakende aan de verschillende Charters der Oorlogsschepen*, with appendix *Verhandeling van 't Bouwen der koopvaardyschepen door C. de Ruyter, scheepsbouwer*, The Hague 1757
- Van Zyl 1734
J. van Zyl, *Theatrum machinarum universale, of Groot Algemeen Moolen-boek, behelzende de beschrijving en afbeeldingen van allerhande soorten van moolens, derzelver opstellen, en gronden ...*, Amsterdam 1734, ill. J. Schenk
- Vasseur 1981
J.P. Vasseur, 'De kerktoren van Melsele', *Het land van Beveren* 24 (1981), pp. 138-49
- Verhoeff 1982
J.M. Verhoeff, *De oude Nederlandse maten en gewichten*, Amsterdam 1982
- Vermeulen 1962
A.J. Vermeulen, *De schepen van de Koninklijke Marine en die der gouvernementsmarine 1814-1962*, The Hague 1962
- Verveer 1831-1832
C. Verveer, 'Voorstel van een scheepskanon, waar de lading door den kulas wordt ingebragt. Met eene plaat', *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 1 (1831), pp. 258-75 and *Tijdschrift toegewijd aan het zeezezen* 2 (1832), pp. 120-34
- Voor vaderland en vrijheid 1987
F. Grijzenhout and N.C.F. van Sas, *Voor vaderland en vrijheid. Revolutie in Nederland 1780-1787*, exh. cat. Utrecht (Centraal Museum) 1987
- Voorbeytel Canneburg 1925
W. Voorbeytel Canneburg, 'De Nederlandse scheepsbouw in het midden van de achttiende eeuw', in *Jaarverslag Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum* (1924), Amsterdam 1925, pp. 76-84
- Von Baumhauer 1860
E.H. von Baumhauer, 'Scheikundig onderzoek van het ijzer van het aan boord der Pro Patria gesprongen kanon', *Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen. Afdeling Natuurkunde* 10 (1860), pp. 167-80.

Von Doppelmair 1870

C. von Doppelmair (trans. G.H. Penton), *A Critical Comparison of the Prussian Cast Steel Breech-Loading Rifled Guns of Large Calibre and the English 'Woolwich' Rifled Muzzle-Loading Guns on the Basis of the Experiments at Tegel in the Year 1868*, London 1870

Vos & Klein 2011

E. Vos and A. Klein, *Batavia. De inrichting van een Oostindiëvaarder*, Lelystad 2011

Vossnack 1986

E. Vossnack, *Hull Form Development 1775-1980*, s.l. 1986, manuscript in HSM, inv. no. 1993.0404

Vreugdenhill 1938

A. Vreugdenhill, *Men-of-War of the United Netherlands 1648-1702*, London 1938

Vries 2013

D. Vries, 'Vertraagde aflevering. Ramschip Zr. Ms. Schorpioen', *Scheepshistorie* 15 (2013), pp. 58-63

Waite 1969

S.T. Waite, 'Bulk Carrier and Timber Imports', *The Mariner's Mirror* 55 (1969), no. 4, p. 400

Wallace 1869

A.R. Wallace, *The Malay Archipelago*, 2 vols., London 1869 (reprint New York 1962, reprint Oxford 1986)

Wallace 1924

F.W. Wallace, *Wooden Ships and Iron Men*, London 1924

Warington-Smyth 1906

H. Warington-Smyth, 'Boats and Boatbuilding in the Malay Archipelago', *Journal of the Society of Arts* 50 (1906), pp. 570-86, 865-67

Warnsinck 1935

J.C.M. Warnsinck, *De Kweekschool voor de Zeevaart en de Stuurmanskunst*, Amsterdam 1935

Weber 1923

V.F. Weber, 'Ko-ji Hô-ten'. *Dictionnaire à l'usage des amateurs et collectionneurs d'objets d'art japonais et chinois*, 2 vols., Paris 1923

Weber 1995

W. Weber, 'Hetgeen het zwaarste is, moet het zwaarste wegen'. *De invloed van de marinewerf op Vlissingen van 1814 tot en met 1868*, [Flushing 1995]

Wentholt 1869

J. Wentholt, *Memoriaal reis Admiraal van Wassenaer*, s.l. 1869, manuscript in HSM, inv. no. S.2277(01)

Wesselink 1844

W.H.A. Wesselink, 'De percussietoestellen aan boord van de oorlogsschepen. Met eene plaat', *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen* (1844), no. 4, pp. 673-82

Westhoff 1880

W.B. Westhoff, *Oorsprong, ontwikkeling en tegenwoordige toestand der artillerie-inrichtingen te Delft, benevens de feestelijke herdenking van het 200-jarig bestaan op 22 November 1879*, The Hague 1880

Westenborg 1846

A.G. Westenborg, *Handleiding tot de kennis der draagbare wapens, s.l.* 1846

Whitworth 1873

J. Whitworth, *Guns and Steel: Miscellaneous Papers on Mechanical Subjects*, London 1873

Wiebeking & Kröncke 1798

C.F. Wiebeking and C. Kröncke, *Allgemeine auf Geschichte und Erfahrung gegründete theoretisch-practische Wasserbaukunst*, 2 vols., Darmstadt 1798

Willem Barents 1880

De tochten der Nederlanders naar de Noordelijke IJszee met de 'Willem Barents' in de jaren 1878-1879, bijblad van *Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap*, Amsterdam 1880 (with later additions Haarlem 1882-85)

Willemsen 2008

M. Willemsen, “Bij sterken tegenwind zijn sommige geweren niet te gebruiken.” De achterlaadgeweren van het systeem Van Limburg Stirum’, *Armamentaria* 42 (2008-09), pp. 52-77

Willemsen 2011

M. Willemsen, ‘Oorlogsvuurpijlen en het Nederlandse leger’, *Armamentaria* 45 (2010-11), pp. 60-77

Willemsen 2012

M. Willemsen, *Experiment en beproeving. Vuurwapens van de Normaal Schietschool (1855-1933)*, Delft 2012

Williams 1963

F.L. Williams, *Matthew Fontaine Maury: Scientist of the Sea, s.l.* 1963

Williams 1968

D.M. Williams, ‘Bulk Carriers and Timber Imports: The British North American Trade and the Shipping Boom of 1824-1825’, *The Mariner's Mirror* 54 (1968), no. 4, pp. 373-82

Williams 1971

G.R. Williams, *The World of Model Ships and Boats*, London 1971

Wilson 1976

G. Wilson, *The Old Telegraphs*, London 1976

Wilson 1986

T. Wilson, *Flags at Sea*, London 1986

Witsen 1690

N. Witsen, *Architectura Navalis et Regimen Nauticum ofte Aeloude en Hedendaagsche Scheeps-bouw en Bestier*, Amsterdam 1690 (2nd ed.)

Wray 1869

R.A. Wray, *Changes of Pattern and Modifications in the Armstrong Time and F.S. Percussion Fuzes Since Their Introduction in 1860*, Woolwich 1869

Wybrands & Van Horssen 2016

E. Wysbrands and B. van Horssen, 'Gepantserd ramtoerschip 2e klasse Buffel. Van oorlogsschip tot museumschip', *Scheepshistorie* 22 (2016), pp. 94-107

Zandvliet 1999

K. Zandvliet, 'Roosdorps militaire trophée ter herinnering aan de volksgeest van 1830/'31', *Bulletin van het Rijksmuseum* 47 (1999), no. 4, pp. 291-315

Zeni & Deshays 1840

E.-H. Zeni and P.-U. Deshays, *Renseignements sur le matériel l'artillerie naval de la Grande-Bretagne et les fabrications qui s'y rattachent, requeuillis en 1835. Atlas*, Paris 1840

Zoetmulder 1968

D. Zoetmulder, 'Papieren patronen', *De wapenverzamelaar* 6 (1968), pp. 36-48

Zu Sachsen-Weimar-Eisenbach 1828

B. zu Sachsen-Weimar-Eisenbach, *Reise des Herzogs Bernhard zu Sachsen-Weimar-Eisenach durch Nord-Amerika in den Jahren 1825 und 1826*, Weimar 1828